

1.Epos

Znaky antickej literatúry(do 5. stor.):

- polyteizmus (mnohobožstvo)
- podriadenosť ľudí bohom (kladným aj záporným)
- polobohovia
- premena človeka na boha (apotéza)
- osudová neodvratnosť (ananké)
- harmónia telesnej a duševnej krásy (kalokagatia)

- grécky pôvod (antika), znamená reč/slovo
- východiskom vzniku boli staroveké mýty
- rozsiahla epická skladba (najrozsiahlejšia pred románom)
- časomerný veršový systém – striedanie dlhých a krátkych
- záväzná kompozícia:
 - propozícia - naznačenie deja
 - invokácia - vzývanie múz, bohov
 - enumerácia - predstavovanie postáv
 - opis boja
 - deus ex machina - zásah bohov do deja
 - ovplyvnenie udalosti mýtickými prvkami
 - peronácia - záver s hlbokou myšlienkou
- bohatý dej
- téma: historická udalosť, dobový problém
- disgresie - odbočenia od deja
- prvky reality a fantastiky, pozemského a nadpozemského života
- chýba charakteristika vnútorného psychického sveta hrdinov
- podrobný opis výzbroje, bojov, vonkajšia charakteristika
- epiteton constans - stále prívlastky (charakterizujú hrdinov)
- nestranný vzťah autora k opisovanému deju
- viacero dejových línií: hlavná a vedľajšie/epizódne
- opisy na spomalenie deja
- členenie na spevy a kapitoly
- najskôr v ústnej, neskôr písomnej podobe (preto časomerný verš. systém)
- najrozšírenejší hrdinský epos
- stredovek: rytierske eposy
- postavy
 - nadprirodzene bytosti, bohovia, polobohovia
 - výnimočné vlastnosti
 - zázračné činy ovplyvňujúce celú spoločnosť

Epos o Gilgamešovi

- najstarší (monumentálny) hrdinský epos
- orientálna sumerská literatúra
- viazaná umelecká reč
- neznámy autor (na umelcovi kedysi nezáležalo, iba na interpretovi)
- klinovým písmom na 12 hlinených tabuľkách
- téma: putovanie uruckého kráľa Gilgameša za nesmrteľnosťou
- idea: márnosť boja človeka proti osudu
- idealizácia postáv - hrdinské a kladne správanie
- priateľstvo s Enkiduom (bol za ním zoslaný od bohov ako jediný, kto by dokázal Gilgameša poraziť, stávajú sa z nich však priatelia, zomiera v dôsledku hnevu bohov po tom, čo odmietol bohyňu Ištar, ktorej učaroval svojou krásou a silou)
- v diela hľadá Utanapištu, ktorý prežil potopu sveta a je nesmrteľný
- ponaučenia: nesmrteľnosť sa získava za činy (slúžia národu)

Homér

- slepý grécky básnik

Iliás a Odysea

- hrdinské veršované eposy
- mnoho hrdinov
- členenie na spevy a kapitoly
- lyrické časti (hlavne opisy)
- zdroj: báje a ľudová slovesnosť (Homér nežil v dobe kedy sa dej udial)
- zásah bohov do deja
- hexameter – verš, kt. má 6 stôp
- 2 časti:
 - Iliás – úsek z Trójskej vojny (Trójska Helena začiatok, Trójsky kôň - víťazstvo Sparty) – hrdinský epos
 - Odysea - 10-ročné putovanie itackého kráľa Odysea z vojny za svojou manželkou Penelope (symbol vernosti) – dobrodružný epos

Vergílius

Aeneas

- umelecký epos
- antická rímska literatúra
- nadväzuje na Homérove eposy
- Aeneas uprednostňuje problémy spoločnosti pred osobnými
- Aeneas putuje a hľadá novú vlasť pre taliansky národ

- vysvetľuje pôvod rímskeho a talianskeho národa

Dante Alighieri

Božská komédia

- rozsiahla epická skladba (alegorický epos)
- inšpirovaná Bibliou
- prelínanie stredovekej a renesančnej literatúry
- antické vzory (nadväzuje na Vergíliovu a Homérovu tvorbu)
- básnik zabľúdi v lese zvädzaný Lakomosťou, Zmyselnosťou a Pýchou, a aby odtiaľ ušiel musí prejsť peklom a očistcom (Vergílius mu je sprievodcom)
- 3 časti:
 - o peklo – temný les
 - o očistec – ostrov s kopcom
 - o raj - mesto
- autor (symbol celého ľudstva) putuje záhrobím (lesom), sprevádza ho Vergílius (symbol rozumu) po pekle a očistci, ktorého poslala Beatrice (symbol dokonalosti, lásky a náboženstva)
- hľadanie odpovede na otázku: čo je zmysel života?
- Cesta človeka k Bohu a spása jeho duše
- symbol svätej trojice: 3 časti, každá 33 spevov, každá strofa 3 verše (tercina)
- predspev

Ján Hollý

Svatopluk

- Klasicizmus-osvietenstvo (17. – 18. stor.)
- bernolákovčina
- hrdinský epos o pôvode Slovanov
- postupy antických autorov
- rozprávač nevstupuje do deja, nekomentuje činy hrdinov
- začína propozíciou a invokáciou (ako v antike)
- časomerný veršový systém (striedanie krátkych a dlhých slabík)
- člení sa na spevy
- in medias res - vstup do deja uprostred vecí
- vznešene postavy: kráľ, svätec, rytier
- epická šírka (hlavná a vedľajšie dejové línie)
- rozsiahle umelecké opisy
- verš: hexameter (6 stop)
- 3 základné myšlienky:
 - o neohrozený boj Slovanov za národnú slobodu

- zobrazenie národnej minulosti a hrdosti Slovanov
 - poukazuje na národ Slovanov ako národ pracovitý, pohostinný a mierumilovný
-

2.Tragédia vo svetovej dráme do 20. storočia

Dráma

- vnímané zrakom aj sluchom – audio-vizuálne umenie
- vznik kvôli Dionýzovským slávnostiam
- vonkajšia kompozícia: dejstvá a výstupy
- v staroveku klasicky 5 dejstiev, prológ a epilóg
- trojjednoty miesta, času a deja

Antická dráma

- základ dramatického diela: dialóg, dej
- neprítomnosť rozprávača
- herci majú masky (vyjadrujúce 1 emóciu), sú to len muži
- dominuje viazaná reč
- určené na scénickú realizáciu
- mohla trvať aj celý deň
- **autorské / scénické poznámky** (autor v nich naznačuje svoje predstavy o mieste, konaní postáv,...)
- **vnútorná kompozícia drámy (konkrétne tragédie):**
 - expozícia (úvod) – náznak konfliktu
 - kolízia (zápleтка) – konfliktná postava/ čin stupňuje dej
 - kríza (vyvrcholenie) – konflikt graduje
 - peripetia (obrat) – komplikácia riešenia konfliktu
 - katastrofa (rozuzlenie) – konflikt sa ieši smrťou protagonistu

Antická tragédia

- najstarší základný dramatický žáner
- konflikt medzi výnimočnou osobnosťou a protivníkom
- hlavný hrdina/**protagonista** končí tragicky (príbeh je centrován na jednu jeho príhodu)
- na konci **pocit katarzie**: očista
- grécke divadlo malo poučiť zatiaľ čo Rímske pobaviť
- konflikt – posúva dej, jeho jadro tvorí protichodnosť záujmov postáv
 - interpersonálny konflikt
 - spoločenský konflikt
 - individuálny konflikt

Sofokles

Antigona

- Théby (trojjednota)
- pozostáva z deja + spevov zboru
- do deja nezasahujú bohovia
- bratia Antigony zomierajú v boji proti sebe, Antigona chce pochovať aj brata „zradcu“ napriek

zákazu kráľa, kt. ju dáva zaživa pochovať => Antigona aj kráľov syn sa obesia, jeho manželka zomiera od žiaľu a zostáva sám

- **Postavy:**
- Ismena: predstavuje typické postavenie ženy v spoločnosti – podriadená, poslušná, ustráchaná
- Antigona: odvážna, tvrdohlavá, sebavedomá
- Kreón: nový Tébsky kráľ - tyran, odmieta demokraciu, panovačný, sebecký, ješitný, neoblomný, nezodpovedný, pohne ním až smrť ženy a syna – trpí až do smrti výčitkami svedomia
- Haimon: Kreónov syn, Antigonin ženích, označuje Kreóna nezrelým, Haimon pácha samovraždu pre žiaľ nad Antigoninou smrťou
- nezodpovedá vonkajšej kompozícii drámy
 - o expozícia = prológ
 - o kríza = epilóg
- Kontrasty
 - o Antigona vs. Ismena
 - o smrť jedného brata(hrdina) vs. druhého(vlastizradca)
 - o svetské vs. božské zákony (božský zákon hovorí, že mŕtvi sa majú dôstojne pochovať)
- hl. myšlienka: úcta k božím zákonom a prirodzeným ľudským právam

Renesančná literatúra (14. – 16. stor.)

- nárast vedy, vynálezov, otváranie univerzít, kníhtlač,...
- napodobovanie antických vzorov
- humanizmus – vznik odbornej a náučnej literatúry
- zlepšenie života (mestá, bohatstvo) – oslabenie moci cirkvi
- znaky renesančnej literatúry:
 - o orientácia na pozemský život a jeho prežívanie
 - o individualizmus (autor vystupuje z anonymity)
 - o senzualizmus (zmyslové vnímanie – krása žien hudba, chute, vône...)
 - o racionalizmus (racionálne poznávanie sveta, použitie rozumu v situáciach)
 - o národné jazyky
 - o znovuzrodenie antických ideálov (odvolávanie sa na antickú literatúru, spôsob života, kalokagatia)

Renesančná dráma

- vyberá si témy z antickej drámy – nové spracovanie obľúbenej témy
- anglické divadlo (Alžbetínske divadlo)
- mužskí herci

William Shakespeare

- divadlo The Globe
- píše tragédie, komédie, historické hry
- tragédie:
 - o väčšina základ v historických textoch
 - o typická tragická schéma – na tyrana čaká trest
 - o Rómeo a Júlia, Othello, Macbeth

Hamlet

- 5-dejstvové členenie podľa vzoru antickej drámy, ale chýba prológ a epilóg
- Alžbetínska tragédia
- miesto: Dánsko, hrad Elsinor
- motívy: pomsta, apoziopéza (nedokončenosť), zrada, strach, smrť
- námet: Žiaden čin neostane nepotrestaný
- nerýmovaný jambický verš
- vonkajšia kompozícia:
 - o expozícia – uvedenie do deja, predstavenie postáv a situácie
 - o kolízia – prichádzajú herci, Hamlet začína hrať pomäteného
 - o kríza – Hamlet zavraždí Polónia (otec Ofélie), odohrané divadlo v divadle
 - o peripetia – hamlet odchádza do Anglicka, Ofélia sa utopí, plánovanie Hamletovej smrti
 - o katastrofa – šermiarsky súboj, všetci zomierajú
- Divadlo v divadle – Hamlet upravil dej aby smrť v hre bola rovnaká ako sám kráľ Claudius otrávil svojho brata (Hamletovho otca)
- Byť či nebyť – úvaha – stojí za to žiť a znášať pozemské trápenia, intrigy, krivdu, sklamanie v láske atď. či by bolo jednoduchšie zomrieť a necítiť nič z toho? Strach brzdí vôľu človeka – zo strachu zo smrti a z neznámeho radšej trpíme život na zemi, nemáme istotu, že po smrti všetky trápenia zmyznú, a že človeka nebudú prenasledovať sny horšie než realita
- Postavy:
 - o princ Hamlet – hl.postava, váhavý (má alebo nemá pomstiť otca) – to je miestami jeho slabosť, cieľavedomý, vypočítavý (ako si potvrdiť, že Claudius zabil jeho otca), čestný, verný, vynaliezavý prefíkaný
 - o Kráľ Claudius – bratovrah (otrávil kráľa naliatím jedu do ucha), zákerný, podlý, ctižiadostivý, chlipný, bezcharakterný

Klasicistická literatúra – dráma (17. – 18. stor.)

- o osvietenský klasicizmus
- o vrcholný klasicizmus
- prevláda **monológ alebo dialóg s dlhými replikami**
- krása, korektnosť a slušnosť na javisku (nikdy netiekla ani pomyselná, krv, herec nedvíha ruku nad výšku ramena,...)
- **všeobecné charaktery človeka** (nie individualita) – vlastenec/ udatný bojovník/ skupáň/ pokrytec

Klasicistická tragédia

- trojjednota miesta, času a času
- **požiadavka pravdepodobnosti**: priblíženie sa k pravde, vylučovala aby sa počas večerného predstavenia striedali dni a noci

Pierre Corneille

Horácius

- veršovaná tragédia
- inšpirácia - Titus Lívius, antické báje – príbeh je staroveký mýtus
- kráky dej: obyvatelia Ríma a Alby sa majú biť ale nakoľko su poprepíjaní sobášmi a vzťahmi tak sa bijú len vybraté trčatá s oboch miest, aj tí si však manželsky a snúbenecky poprepávajú => veľká zabíjacia kuca-paca => neriešiteľnú situáciu verieši dobrý kráľ (deus ex machina)

Preromantizmus

- rozpor osobné ciele vs spoločenské konvencie
- nešťastná láska a pocit osamelosti uprostred spoločnosti
- sentimentalizmus
- city pred rozumom (iracionalizmus, odmietanie racionalizmu)
- idealizmus (myšlienok)
- subjektivizmus – individuálne vnímanie
- individualizmus
- obdiv antickej kultúry
- prvky ľudovej kultúry
- synkretizmus - vznik hybridných žánrov (e.g. lyricko-epická veršovaná skladba)

Johan Wolfgang Goethe

Faust

- Veršovaná tragédia s piesňami a prozaickým textom
- Postavený na nemeckej ľudovej povesti
- Rieši podstatu ľudskej existencie
- Odráža autorovu osvietenockú snahu o totálne poznanie
- Bájne a nadprirodzené bytosti (umelý človek, čarodejnica)
- 2 diely:
 - o 1.diel – Faust za absolútne poznanie, mladosť a lásku upíše svoju dušu diablovi Mefistelovi, diabol do odnáša do sveta úspechu a rozkoše
 - o 2.diel – Faust si užíva život na cisárskom dvore, ožení sa s krásnou Grékyňou Helenou (zomiera aj s ich synom – motív stratenosti), uvedomí si, že človek žije aby pomáhal iným, začal teda ľuďom pomáhať a nezomrel zatratený

3.Komédia do 20. storočia

- Úlohou je pobaviť, rozosmiať divakov
- Konflikt sa rieši smiechom
- Šťastný koniec
- Prehra hlupákov, výhra šikovných
- Slovný a situačný humor
- Kratšie repliky
- Komická postava chce byť lepšia ako je v skutočnosti
- Venuje sa každodennej realite
- **Satira** – ostrý, uštipačný a útočný výsmech
- **Charakterová komika** – hovoríme o nej, ak komicky pôsobia postavy diela (Harpagon, Jožko Púčík)
- **Hyperbola** - má zveličujúci význam, zvýrazňuje určitú vec, jav alebo vlastnosť, patrí k metonymii
- **Paródia** je literárne, alebo iné dielo zosmiešňujúce druhé dielo a myšlienky v ňom obsiahnuté

- Dramatický žánr, kt. vznikol v antike (pred 5. stor.)
- Z gr. komoedia – jarný obrad s hudbou tancom a spevom na oslavu boha Dionýza
- Vonk. kompozícia – dejstvá a výstupy
- Vnúť. Kompozícia – expozícia, kolízia, kríza, peripetia, katastrofa
- Fraška – jednodejstvová hra založená na situačnom humore, námetom je politika alebo nejaká významná udalosť

Plautus

- najznámejší tvorca komédií v starovekom Ríme
- postavy – typizované (naivný mladík, zlá kurtizána, chlipný starec..)
- témy:
 - o dve postavy sa snažia získať tú istú vec (ženu) – starec vs. mladík, mladík väčšinou vyhráva, lebo mu pomáha chytrý sluha alebo šťastena
 - o zámena postáv, ktorá je odhalená až na konci hry
- inšpiráciu z jeho komédií čerpali aj Shakespeare (Komédia plná omylov) alebo Molière (Lakomec)

Wiliam Shakespeare

- renesančná dráma – inšpirácia antikou
- Témy – milenci, zmena identity - prestrojenie ženy za muža, spoznávanie toho druhého zmenou identity, prekážka vzťahu – rodičia
- Komédia omylov
- Skrotenie zlej ženy
- Veselé panie Windsdorské

Sen noci Svätéhojánskej

- čerpá z Gréckych báji
- miesto – staroveké Atény
- Téma: láska neodobrená otcom (Hermia + Lysander) – utekajú sa vziať do iného mesta
- Komické: rozprávkové postavy (Klbo – prostý tkáč, je smiešny, Puk – škriatok, robí ľuďom zle, vtipkuje, pričaruje Klbovi somáriu hlavu)

Commedia dell' arte

- vznikla v Talianskej renesancii
- postavy: typizované, každá má svoju masku a kostým, podľa ktorých boli ľahko identifikovateľní
- improvizácia

Klasicistická dráma (17. – 18. stor.)

- Prísne estetické pravidlá
- Antika ako vzor
- prednes – nadnesený až patetický
- Monológy, dialógy > akcia na javisku
- charakter postavy – všeobecne platný (kráľ – múdry, uvážlivý)
- komédia – nízky žáner

Moliere

Lakomec

- Neveršovaná komédia
- Deštrukčný vplyv peňazí na ľudské vzťahy
- Harpagon
 - o lakomý, bezcitný, chamtivý, úžerník
 - o peniaze majú pre neho väčšiu hodnotu ako deti (neprihliada na ich city a názory)
 - o klamár – nepriznáva, že je bohatý
 - o žiadny priatelia
- Situačný aj slovný humor, satira
- 5 dejstiev
- antický námet
- inšpirácia Plautom – Komédia o hrnci
- jednota miesta času deja (v jednom dome, za 1 deň)
- Prostredie – meštianske
- Postavy – z nižších vrstiev, meštianske
- **Hyperbolizácia** – Harpagon – prehnane skúpy, Frozína(dohadzovačka) – príliš aktívna
- Princíp **zámeny postáv** (Valér sa vydáva za sluhu)
- **Vášeň**
 - o vášnivá láska Harpagona k majetku
 - o vášnivá láska zaľúbených párov
- Téma: kritika túžby po majetku a peniazoch
- Dej: Harpagon – skúpy úžerník, má plán pre svoje deti – Kleanta chce oženiť za bohatú vdovu, Elizu chce vydať za bohatého pána Anzelma, ktorý by si ju vzal aj bez vena, ona však miluje Valéra, Harpagon sa sám chce oženiť, vyberie si mladú Marianu, do ktorej sa ale zaľúbi, zvrät – Harpagon stratí svoju pokladničku
- Kleant
 - o Harpagonov syn
 - o Postavil sa otcovi – zobral mu truhlicu a vydieral ho
- Komická situácia:
 - o Harpagon a jeho syn sa snažia o priazneň 1 ženy
 - o Nečakaný zvrät – Anzelm – je otcom Mariany a Valéra

Oscar Wilde

- Obžalovaný z homosexuality a následné odsúdenie na nútené práce mu poškodili zdravie aj spoločenské postavenie

Je dôležité mať Filipa (The Importance of Being Ernest)

- Realizmus (koniec 19. – začiatok 20. stor.)
- Vtipná zápleтка
- Vysmech vyššej spoločnosti, mešťanov
- **Konverzačná komédia – salónna komédia (väčšinou sa odohráva v salónoch domov)**
- základom nie je dej ale vtipný a duchaplný dialóg (slovná komika)
- charakter postavy sa nemení
- Lexika: hyperboly, paradoxy, slovné hračky, bonmoty – vtipné výroky

- názov – slovná hračka
- Zápleтка: hyperbolizovanie vznešenosti, dôležitosti mena Filip – všetky ženy chcú mať muža s takým menom
- Kritika:
 - o plytkosť žien
 - o klamstvá mužov (vymýšľajú si, aby sa zapáčili ženám, napr. že sa volajú Filip, klamú aby mohli ujsť)
 - o pokrytectvo v spoločnosti (vyššia vrstva má prázdny život, chodia len na večierky, ohovávajú, posedávajú v salónikoch)

4. Lyrika v období antiky a baroka

Antika (do 5. stor.)

- Grécka a rímska
- Básnické slovo spojené s hudbou a pohybom
- **Sapfo** - modlitba k Afrodite
- Rímska ako pokračovanie gréckej

Horacius

- Napísal básne pod názvom Ódy
- Zhubné účinky túžby po peniazoch
- Egoizmus a občianske roztržky
- Máme žiť z prítomnej chvíle, vážiť si čo máme

Óda

- Úvahová, reflexívna, meditatívna lyrika
- Oslavná, ospevovacia báseň
- Vyniká nadnesenosťou (pátosom) obsahu a jazykových prostriedkov
- Hymna (chválospev)
- Oslavné vyjadrenia autora k významnej téme:
 - o Národ
 - o Sloboda
 - o Príroda
 - o Mladosť
- Vznešený prejav

Elégia/Žalospev

- Smutne, melancholicky ladená
- Smútok nad strateným šťastím
- Sklamanie z lásky
- Na konci uspokojenie s prežitým smútkom
- Napr. Gilgameš nad mŕtvym Enkidom

Barok (16. – 18. stor.)

- Náboženské boje
- Vojnové pomery nabúrali dôveru v ľudské sily
- Zrod beznádeje a pesimizmu
- Reformácia a protireformácia
- Hlad, epidémie, mor
- Návrat k náboženskej ideológii
- Odklon od prírody
- Rozpoltenosť a nevyrovnanosť človeka (túžba po šťastí a láske, strach zo smrti)
- Protikladnosť v obsahu a vo výrazových prostriedkoch
- Snaha pôsobiť na city (sugestívnosť)
- Dekoratívnosť a pompéznosť, nadnesenosť, patetickosť
- Alegória, symboly, kontrasty
- Témy
 - o Náboženské
 - o Historické

Hugolín Gavlovič

Valaská škola mravúv stodola

- Didakticko-reflexívna lyrika (žánrový synkretizmus)
- Barokový didaktizmus – základom pre dôstojný život je dodržiavanie mravných zásad

- Veršovaný (združené rýmy)
- podobnosť s prísloviami
- Cieľom bolo poučiť zábavou
- za pravé šťastie považuje božiu milosť
- odcudzuje poverčivosť, vieru v sny, upozorňuje na nevyhnutnosť smrti
- kritizuje opilstvo
- ironizuje moc peňazí
- zobrazuje lásku k vlasti
- odmieta obdivovanie cudzieho a pohrdanie vlastným
- oslavuje statočnú a užitočnú prácu
- obdivuje chudobu a chudobného človeka
- vyjadruje antipatiu voči pánom a boháčom, kritizoval ich život, morálku a vzťah k nižšie postaveným vrstvám
- vykresľuje vtip a nadanie sedliakov
- súkromné vlastníctvo považuje za zdroj nepokojov medzi ľuďmi
- vystupuje proti okrádaniu a vykorisťovaniu poddaných
- verí v spravodlivosť vrchnosti
- ľud musí byť verný a poslušný

5. Legenda v stredovekej literatúre

- 5. – 15. stor.
- Feudálny poriadok – duchovní, šľachta, poddaní
- Náboženská ideológia a biblia
- Univerzálnosť – všestranná platnosť Biblie
- Nadzmyslovosť
- Funkčný synkretizmus (funkcií literatúry)
- Hrdina: rytier(svetský), svätec(náboženský) – idealizovaný, typizácia
- Alegórie, symboly
- Výchovný a vzdelávací obsah
- Kresťanské cnosti svätca
- Ústne podanie neskôr spisované – kolektívny autor/anonymný autor
- Bezcnosť pôvodnosti či jedinečnosti – imitácia, sitácia, parafrázovanie
- Všetko v latinčine

Legenda

- Krátka epická próza
- Stredný epický žáner
- Udalosti zo života svätých

- Veršovaná alebo prozaická podoba
- Kresťanské cnosti
- Miešanie biografických údajov a zázračných prvkov
- Poznávacia a náučná funkcia
- Idealizácia hlavnej postavy – svätca (askéza, odriekanie sa žiadosti tela)

Kliment

Život Konštantína

- Jedna z Moravsko-panónskych legiend (druhá je Život Metoda)
- Konštantínova činnosť pred príchodom na Veľkú Moravu
- Spoločenská situácia na Veľkej Morave=funkcia historického dokumentu
- Obhajuje kresťanské učenie
- Chýba motív askézy, mučenia
- Veľa životopisných faktov na legendu
- Obsahuje:
 - biblické citáty
 - číselnú symboliku
 - rečnícke otázky
 - kontrasty, podobenstvá
 - dramatické dialógy

Maurus

Legenda o sv. Svoradovi a Benediktovi

- Kanonizačná legenda (kanonizácia = vyhlásenie za všeobecne platnú normu/uzákonenie, napr. v cirkvi vyhlásenie za svätého)
- Skromnosť a záľuba v telesnej práci
- Slovenské prostredie
- Život 2 mníchov, krutosť zbojníkov
- Telesne trýznenie, askéza
- Zázrak – vzkriesenie zabitého zbojníka, oslobodenie obesného zločinca
- Jednoduchý hovorový štýl

6.Sonet

- znelky
- Lyrická básnická forma
- 14 veršov (4+4+3+3 alebo 4+4+6) - dve štvorveršia (kvartetá) a dve trojveršia (tercetá)

- Téza, antitéza, syntéza
- Abba cddc efe fef (zvyčajne)
- Rýmová schéma nie je presne daná
- Každá strofa je uzavretá myšlienka (v klasickom sonete)
- Silná pointa na konci (môže zmeniť celý význam básne – zvrät)
- Znelkový veniec – cyklus 15 sonetov

Francesco Petrarca

Sonety pre Lauru

- Spropagoval sonet – prvý významný v Európe
- Humanistická a renesančná literatúra (14. – 16. stor.)
- Spájanie kresťanských tradícií s ideálmi humanizmu
- Laura - celoživotná nenaplnená láska
- Jej skromnosť
- Jej fyzická krása
- Jej krásu zobrazil cez prírodu
- Po jej smrti - nostalgia a smútok
- Petrarca si vylieva srdce, činí doзнание - Laura o jeho citoch nevedela - vyjadroval sa cez básne - vysoká emotívnosť
- najkrajšie lyrické dielo z daného obdobia
- Identita Laury je neznáma

William Shakespeare

Sonety

- Humanistická a renesančná literatúra
- Abab cdcd efef gg
- Témy lásky a pevného priateľstva, politiky
- spojenie ľúbostnej tematiky s mravnými poučeniami a odkazmi na antiku
- shakespearovský rým
- 4+4+4+2 alebo 4+4+6

Pavol Országh Hviezdoslav

- Kvôli vysokému veku sa WWI už nezúčastnil, napriek tomu jeden z prvých svetových aj slovenských autorov, ktorí na ňu v svojej tvorbe reflektovali
- Motívy:
 - o Oravská príroda
 - o Osobné krízy
 - o Fylozofické otázky, zmysel života
 - o Kritika spoločnosti

- o Človek a vesmír , človek a Boh

Krvavé sonety

- prvá vlna slovenského realizmu (2. pol. 19. stor.)
- cyklus 32 sonetov, kt. na seba nadväzujú
- spoločenská lyrika – snaha priviesť čitateľa k úvahám o spoločnosti
- sylabotonický veršový systém (vytváranie rytmu prízvučnými a neprízvučnými slabikami)
- jambický verš – ťažko sa číta (prvá slabika je neprízvučná)
- 1. časť
 - o lyrické opisy
 - o konkrétny obraz vojny
 - o jej ukrutnosť a ničivé následky
 - o právo každého človeka a národa na slobodu
- 2. časť
 - o kto je za túto hrôzu zodpovedný
 - o egoizmus ľudí a národov
 - o obžaloba buržoázie a kresťanstva
 - o túžba po mieri
- kritika krutosti ľudí
- Kritizuje stratu ľudského rešpektu pred umeleckými dielami, a hodnotami
- autor si kladie otázky o zmysle vojny
- 4+4+6
- Archaizmy
- Okazionalizmy (príležitostne utvorené slová), Výrazy z oravského nárečia, Biblizmy, Slová prevzaté z latinčiny
- Inverzie, Symboly, Hyperboly, Metafory, epitetá, prirovnania => bohatá lexika
- Parnasizmus - snaha o vysoký stupeň umeleckosti diela + opakované znovurozvíjanie jednej témy

Charles Baudelaire

- Literárna moderna (koniec 19. začiatok 20. stor.)
- Symbolizmus
 - o Náznokovosť, nepriame pomenovania skutočnosti
 - o Začiatok voľného verša (Baudelaire sa však drží formy a jeho básne majú pravidelný rým)
 - o Individualizmus, subjektivizácia objektívneho
 - o Svet snov, predstáv, mýtov
 - o Obraznosť a zmyslovosť
- Vzдор voči spoločnosti
- Základ pre dekadenciu – báseň Mrcina
- Pociť osamelosti, vnútornej rozorvanosti

- Senzualizmus (pre zrak, sluch...)
- Realistické a naturalistické prvky v tvorbe

Kvety zla (zbierka)

- Provokatívna, proti-meštianska
- Oxymorom – spája krásu a zlo
- Cynizmus
- Typická je forma sonetu tvorená iba štvorveršíami
- Autoštylizácia - silný individualizmus - básne neplnia spoločenskú funciu (prekliaty básnik)
- Duševný masochizmus - duša lyrického subjektu je v trýzni, mukách, dlhodobo trpí
- Démonizuje krásu, opovrhuje povrchnosťou a pretvárkami
- Polemizuje o skutočnej podstate človeka
- Kontrasty: láska, nenávisť, život, smrť, slasť a bolesť...
- Nemravné témy, tematika tabuizovaných tém, krásu hľadá v škaredosti

Jozef Urban

- Vedieť porovnať s Hviezdoslavom!!!
- Poézia po 1945 – prejav revolty
- Ovplyvnený bítikmi (Beat Generation) – motív túžby po slobode (podobne aj osamlí bežci)
- Kritika spoločnosti
- Chcel vybočiť zo schémy
- rocková generácia + barbarská genrácia
 - o búria sa
 - o expresívne slova
- písal texty piesní (napr. Voda čo ma drží nad vodou)
- pop-poézia – básne ako piesne
- znaky tvorby: aktuálnosť, precítenosť, emocionálnosť
- spoločenská a ľúbostná lyrika
- využitie slangu

Snežienky a biblie

- sonetový veniec (15 strofa je tvorená veršami z predošlých 14)
- opakuje verše
- rytmus a originálne rýmy
- hyperboly
- vtipy
- kritika spoločnosti, režimu
- sarkastický
- intelektuálny básnik
- Silný pesimizmus básnika:

- o Frustrácia zo spoločenskej situácie
- o Skepsa mladých ľudí, nástupníckej generácie
- o Mladí rebelujú, revoltujú
- o Liečia si svoju naivitu

7.Svetová próza v období renesancie

- 14. – 16. stor.
- hladomor a epidémie
- časté vojny
- spomalená ekonomika
- vznik kolónii
- Humanizmus (myšlienkový smer)
 - o ľudská dôstojnosť, slobodný rozvoj osobosti
 - o treba život prezívať
 - o skúmať svet
 - o proti feudálny
 - o proti cirkevný
 - o vyústil v reformáciu a osvietenstvo
- Renesancia
 - o vymanenie zo stredovekého myslenia
 - o obnovenie antických vzorov
 - o orientácia na pozemský život a jeho prežívanie
 - o skúma človeka
 - o krása žien a telesná krása
 - o rozvoj prírodných vied (racionalizmus)
 - o individualizmus – dôraz na osobnosť človeka
 - o senzualizmus – zmyslové vnímanie ako popretie stredovekého odriekania
 - o tvorba v národných jazykoch, nie len v latinčine (na Slovensku slovakizovaná čeština)
 - o Slovensko – najmä biblické drámy, lyrika (ľúbostná, spoločenská)

Giovanni Boccaccio

- Zakladateľ novely (vtedy mala však inú podobu ako dnes)
- Podrobil sa kritike humanizmu a zriekol sa vlastného diela
- kritika cirkvi a meštianstva (túžbu po majetku)
- sústredenie na problémy človeka

Dekameron

- cyklus 101 noviel – 10 ľudí počas 10 dní + úvod pre 4. dňom (záverečná obhajoba morálnych preferencií samotného autora)
- základ pre renesančnú novelu
- rámcová kompozícia
- 7 dievcat, 3 chlapci čo opustili Florenciu, každý porozpráva príhodu
- každý deň iný príbeh
- láska k žene, zmyselná láska
- nevera nie je priestupok
- radosť zo života
- ponaučenie
- lodi nekarhá, na ich chybách sa zábava
- humor(slovný, situačný), satira, irónia

Cervantes

- ťažký život plný neúspechov

Don Quijote de la Mancha

- 2-dielny pikareskný román
- Nemá pevnú dejovú líniu – súbor príbehov z dobrodružnej cesty
- povodne paródia na potulné rytierstvo
- Don Quijote – vzor ľudského idealizmu a viery v najčistejšie ľudské ideály
- jeho sluha Sancho Panza - sedliacky rozum
- rytier vyhľadávajúci nebezpečenstva
- cele majetky popredával aby si pokupoval rytierske romány => pomätie sa, vyráža do sveta a chce pomáhať ľuďom => nakoniec sa spamätá a chorý sa vracia domov
- Don Quijote: tragická a komická postava
- nastavenie zrkadla dobe
- renesančné prvky:
 - o reakcia ľudí na pomäteného človeka
 - o vzájomné pôsobenie ideálov a reality
 - o ľudia s anemajú hodnotiť podľa spoločenskej vrstvy ale podľa ich mravných kvalít (celkom nadčasové)
 - o kritika Španielska (zobrazené ako v stredoveku)

8.Osvietenstvo v slovenskej a svetovej literatúre v období klasicizmu

- 17. – 18. stor.

- Anglicko a Francúzsko
- nadväzuje na ideály humanizmu a renesancie
- napodobňuje antické umenie
 - ideál krasy, dobra a pravdy
- návrat k prírode
- dôvera v rozum a pravdu (**racionalizmus**)
- dôraz na človeka
- do popredia myslitelia proti vplyvu cirkvi a šľachty
- túžba po vedeckom poznaní
- typizácia postáv
- ideálny hrdina – kladné vlastnosti, šľachtic, rytier
- konflikt hrdinu – čo mu káže srdce vs. čo mu káže rozum => rozum vždy víťazi
- žánre:
 - vysoké (óda, elégia, epos, veršovaná tragédia) – nadčasové a historické témy, hl. hrdinovia z vyšších spol. vrstiev
 - nízke (bájka, satira, komédia) – vtedajšia súčasnosť, komické, hrdinovia z nižších spol. vrstiev, jednoduchšie aj pre nevzdelaných
- žiadny žánrový synkretizmus
- prvá Encyklopédia

- 2 fázy:
- **Osvietenský klasicizmus**
 - didakticky zameraná lit. – osvietenský román, cestopisy
- **Vrcholný klasicizmus**
 - antické umenie – ideál
 - krásne veci mohli byť len pravdivé a mravné
 - rozum pred citom – racionalizmus
 - dbanie na pravdepodobosť príbehu
 - vnút. boj postáv medzi vášňou a povinnosťou
 - normatívny charakter umenia
 - oslabený didaktický zámer, silnejší estetický
 - čistota štýlu

Osvietenstvo

- protiklad feudálneho a cirkevného poriadku
- 18. stor.
- Rozum a veda
- sloboda myslenia
- ľudia sú si od prírody rovní
- meštianska šľachta, aristokrati, panovníci využili osvietenstvo=> modernizácia štátu a hospodárstva
- diela plnili výchovný charakter a slúžili ako osveta

Klasicizmus a osvietenstvo na Slovensku

- koniec 18. stor.
- pomad'arčovanie
- vznik manufaktúr
- Konfesiónálne spory – katolíci vsi. evanjelici
- Idea všestrannej vzájomnosti – myšlienka spolupatričnosti a spolupráce slovanských národov
- Feudalizmus – skvelý režim podľa inteligencie
- Jozef II. reformy
 - zrušenie nevoľníctva
 - povinná školská dochádzka
 - zrušenie žobravších mníšskych reholí
 - tolerančný patent (rovnosť pre evanjelikov)
- **Slovenské učené tovarišstvo** (Trnava)
 - Podporovať slovenskú tvorbu
 - Vydávať slovenské knihy
 - Vzdelávať ľud aj inteligenciu
- **Slovenské národné obrozenie**
- snaha o vytvorenie básnického slohu na vysokej úrovni
- vrcholný klasicizmus – snaha oživiť veľkomoravskej tradície a pozdvihnúť tým národné povedomie (Svatopluk, Cyrillo-Metodiada)

Anton Bernolák

- 1787 – prvá kodifikácia slov. jazyka (nakoniec neúspech)
- Jazykovedno-kritická rozprava o slovanských písmenách

- Filozoficko-kritická rozprava o slov. písmenách
- Fonetický pravopis, všetky dĺžky a mäkčene sa písali
- Gramatica Slavica (Slovenská gramatika)
- Slovník slovenský česko-latinsko-nemecko-uherský
- Bernolákovčina dopomohla k tvorbe časomerného verš. systému => Slováci mohli tvoriť

vysoké žánre

Juraj Fándly

- Žiadal vzdelanie pre deti roľníkov a remeselníkov
- populárne diela o hospodárstve
- pre jednoduchý ľud
- **Pilní domajší i poľní hospodár, Zeľinkár...**

Jozef Ignác Bajza

- nepriateľský postoj voči bernolákovcom
- západoslovenské nárečie

René mláďenca príhody a skúsenosti

- prvý slovenský osvietený román
- téma - cesty a zážitky Reného (syn bohatého kupca) a učiteľa Van Stiphouta
- 2 diely
- **1.diel**
 - Sentimentálny, didakticky zameraný
 - zložitá kompozícia – retrospektíva na vypovedanie zložitého príbehu
 - pri cestách nájde sestru (ukradnuté dvojča), kt. unesú a so sprievodcom ju hľadajú po rôznych exotických krajinách
 - dobrodružstvá v Taliansku, Egypte, Turecku
 - exotika: africké zvieratá a múmie, trh s otrokmi, moslimská viera a sviatky, samotné prostredie, Reného uväznenie v pasci na hrochy
 - málo pôvodný – autor napodobňuje franc. autora F. Félonu (Telemachove dobrodružstvá)
- **2.diel**
 - nemá súvislú dejovú líniu – jednotlivé epizódy z ciest
 - chronologické radenie udalostí

- o jednoduchšia kompozícia
- o odohráva sa vo Viedni a slovenských dedinách
- o putujúce postavy odhaľujú chyby všetkých spoločenských vrstiev
- o otvorená kritika a satira na feudalizmus z pohľadu osvietenstva
- zábavná funkcia - sentimentálny, romantický, fiktívna citová línia, viac dejových línií, exotické prostredie
- poučná funkcia - cestopis, kritika, paródia, satira, fejtón, pamflet, didaktický až náučný štýl, kontrast medzi formou a obsahom, kritika zdravotníctva, školstva, vzdelania, šľachty
- striedanie lyriky a epiky, básne
- moderný román
 - o priama a nepriama reč
 - o mozaiková kompozícia
 - o rozlíšenie rozprávača od komentátora

Osvietenstvo vo svetovej lit.

- Motív cesty, blúdenia
- **Jean de la Fontaine** – bájky

Daniel Defoe

Robinson Crusoe

- Dobrodružný román
- „vzdeláva“ čitateľa ako prežiť na ostrove (didaktický účel)
- Robinson stroškotal na ostrove na 28 rokov
- naučil sa loviť, pestovať, urobil si obydlie, choval kozy
- zachránil domorodca pred ľudožrúťmi - nazval ho Piatok
- učil ho jazyk zatiaľ čo Piatok ho učil aké byliny môže jesť
- časom došla anglická loď a zachránila ich
- nech je situácia akokoľvek zložitá, da sa vyriešiť rozumom a trpezlivosťou

Jonathan Swift

Gulliverove cesty

- filozofický román, utopický
- odštartoval sci-fi

- ostrá satira
- kritizuje pomery v Anglicku – politické boje o moc, predstavuje vlastnosti ideálneho panovníka
- obrazy ideálnych zariadení
- 4 diely
- Gulliver putuje po
 - krajina liliputánov
 - krajina obrov
 - lietajúci ostrov a ostrov kúzelníkov
 - zem múdrych koní

9. Narodnostná tematika v slovenskej literatúre 19. storočia

- porovnať romantizmus a preromantizmus!!!
- umelecké prúdy: klasicizmus prelom s romantizmom (preromantizmus), romantizmus
- porážka Napoleona Rusmi (=veľký brat)
- národné obrozenie

Preromantizmus

- Koniec 18. stor. začiatok 19. stor.
- Sentimentalizmus (citový náboj diel)
- Cit pred rozumom
- Obdiv k antickej kultúre (intelektuáli)
- Prvky ľudovej kultúry, národné témy
- Rozpa prízných moriem klasicizmu
- Filozofia idealizmu
- Odmietanie feudalizmu a racionalizmu
- Vznik hybridných žánrov
- Pôvodnosť diel
- V dráme – nové postavy: zbojník, vyhnanec...

Ján Kollár

Slávy dcéra

- Lyricko epická poézia (synkretizmus)
- Témy
 - Láska k žene (Mína – skutočná Frederika Schmidtová, kt. si vzal po smrti jej matky)
 - Láska k slovanskej vlasti
- Skladá sa z predspevu a 5 spevov
- Lyrický subjekt
 - Prezíva rozpor medzi realitou a predstavou v osobnom živote aj národnom ohľade
 - Kritizuje spoločnosť a pasívnych ľudí lebo nie sú dosť vlasteneckí
 - Zmätok v duši
- Leit motív – motív cesty (z Nemecka na Slovensko) – Byronizmus (odroda romantizmu, spor hrdinu so svetom, osamotený boj za slobodu proti tyranom, svetabôľ)

- Zamýšľa sa nad históriou a mentalitou národov
- Všeslovanská vzájomnosť – nie národne ale kultúrne, všetci by sa mali uchýliť pod ochranu Ruska
- **Predspev**
 - o Lyrický žalospev/elégia
 - o Časomerný veršový systém
 - o Dvojveršia – hexameter a pentameter (6 a 5 stôp) – vytvárajú elegické distichon
 - o Nariekanie nad osudom Slovanov
 - o Reflexie/Úvahy o slobode
 - o Nie je agresívne - nevyzýva k odplate ale boju
 - o Úcta k slobodám človeka
 - o Rečnícky štýl (ozdobný, nadnesený)
 - o Zobrazuje krajinu
 - o Opakujúce sa figúry (anafora)
 - o Kontrast (pesimistický úvod, optimistický koniec)
 - o Básnické oslovenia neživých vecí (oslovuje krajinu) - apostrofa
 - o Pomenovanie človeka opisom/nepriamo (tatry synu=Slovak) – perifrása
- **1.spev – Sála** – vyznáva lásku k Míne (vrúcnosť, kt. klasicizmus nepoznal)
- **2.spev – Labe, Rén, Vltava** – opúšťa Mínu, láska je ďalej už len nostalgická, cestuje cez Česko (vieme podľa názvov riek), najväčším zlom je pasivita národa
- **3.spev – Dunaj** – žiali, spomína na svoju mladosť, cesta po Slovensku (zas nie slovne spomenuté, len od Tatier k Tokaju)
- **4.spev – Léthe** – slovanské nebo, Mína sa mení na vílu a sprevádza ho, nachádzajú sa tu národní hrdinovia, prajníci
- **5.spev – Acheron** – slovenské peklo, aj tu ho Mína sprevádza, tu sú zradcovia
- Posledné dve – podobnosť s Božskou komédiou
- Znaky klasicizmu v predspeve
 - o Motív cestovania/putovania
 - o Antické a renesančne umelecké vzory
 - o Sprievodca na ceste (Mína)
 - o Božstvá
 - o žalospev/ elégia (klasicistický vyšší žánr)
 - o Časomerný veršový systém
- Znaky preromantizmu v diele
 - o Umelecké spracovanie intímnej citovej skúsenosti
 - o Precítený prístup k národnej téme
 - o Národnobuditeľský zámer
 - o Pocit nespokojnosti s pomermi vo svete a spoločnosti
 - o Odklon od časomieri v spevoch
 - o Epické prvky v lyrickej skladbe (druhový synkretizmus)

Romantizmus

- 1. pol. 19. stor.
- Buržoázne revolúcie v Európe
- Uprednostňovanie lyriky
- Epizácia lyriky/ lyrizácia epiky
- Postava:
 - o jedinečná (individualizmus, subjektivizmus)
 - o kontrastná, idealizovaná, schopná obete (titanizmus)

- o človek vydedený spoločnosťou, pociťuje smútok, krivdu
- Individuálna vzbura voči poriadku a spoločnosti
- Vplyv idealistickej fylozofie – prevaha ducha pred hmotou
- Idealizácia postáv
- Iracionalizmus – pocitovosť, intuícia
- cit pred rozumom
- odmietanie antiky! (rozdiel s preromantizmom)
- Boj za slobodu človeka a národa (titanizmus)
- Historické témy
- Využíva ľudovú slovesnosť
- Rozpor medzi túžbami a skutočnosťou (spoločnosť) – túžby sa nikdy nemôžu uskutočniť
- Inšpirácia v snoch, rozprávkach, minulosti
- Dôraz na cit, hínku, poetickosť
- Autoštylizácia – jednota diela a činu
- Synkretizmus tvorby a činu – romantici romanticky aj tvorili aj žili
- **Na Slovensku:**
 - o romantický krdina – príslušník národa, vlastenec
 - o kolektívny hrdina
- Slovenskí romantici
 - o vydávali noviny - Slovenke národne noviny
 - o Bojovali za národne pravá
 - o Založili spolok Tatrín - prekladali svetové diela
 - o Ochoťnícke divadlo
 - o Prednášali literatúru
 - o štúrovci

Ľudovít Štúr

- Poslanec v Uhorskom sneme
- Slovenské národné noviny + príloha Orol tatranský
- Nárečja slovenskuo alebo potreba písania v tomto nárečí (o dôvodoch kodifikácie)
- Náuka reči slovenskej (gramatika)

Spevy a piesne

- Básnická zbierka
- Sylabický veršový systém (rovnaký počet slabík vo verši, združený rým, 13-14 slabičné verše, dieréza – prestávka/predel v strede verša)
- Sylabizmus – nech sa básne dostanú do povedomia
- Viac náučná ako umelecká hodnota
- Ľudová slovesnosť – poézia pre obyčajných ľudí (podobné s Fándlym)

Andrej Sládkovič

- Do skutočnej Maríny (Márie) sa zaľúbil v rodine, kde učil, ona sa však na želanie matky vydala za iného

Marína

- Ľúbostná lyrická skladba
- Vrchol slovenskej ľúbostnej poézie

- Konceptne nadväzuje na Slávy dcéru
- Bohatý básnický jazyk
- 3 roky po kodifikovaní slovenčiny (ukázal jej potenciál)
- dej len naznaceny
- Lyrický hrdina stotožnený s básnikom
- Nie len zväčšenie jedného prchavého citového zážitku ale aj oslava života a jeho pozitív
- Intímnu úvahový charakter
- Pátos+osobný tón
- Syntéza lásky k zemi a k vlasti
- Reálny život s nedokonalosťami > ísť za vílou Marínou lebo tie chyby to robia nenahraditeľne
- Významovo sa delí na 2 časti:
 - o 1. časť: radostnejšia, optimistickejšia (dni lásky, opojenie krásou ženy, vyslovuje sa ideál krásy – marína), postupne sa objavuje vlast' a splývajú spolu
 - o na konci – pochmúrnosť, pesimizmus, strácanie
 - o 2. časť: viac reflexívno symbolická
 - o Uvažuje o mladosti – obdobie, kedy sa uskutočňujú sny a ideály, nie je spojená len s fyzickým vekom
 - o Marína sa mení na niečo abstraktné (víla, vidina)
 - o alegória – epický príbeh – v popredí čertova svadba, zároveň však víly majú slávnosť
 - o Marína vstupuje ako víla no nevie zabudnúť lásku k človeku
 - o končí záberom na lyrický subjekt ako sa prechádza pri rieke Hron, Marína ho láka do vína, on sa v poslednej chvíli spamätá a rozhodne sa pre lásku k vlasti
- Skladba končí pozitívne naladená, žiadna tragédia
- Marína zostáva príjemná, jemne melancholická spomienka

Samo Chalupka

- Národná a hrdinská epika
- Vychádza s ľudovej slovesnosti

Mor ho!

- Hrdinská báseň (rozsiahla epická skladba)
- Jednosuchá dejová línia prerušovaná lyrickými opismi
- Sylabický verš (združený 13-slabičný rým, polveršová prestávka)
- Kolektívny hrdina – junáci všetci ako jeden
- Rímsky cisár síce vyhráva ale s veľkými stratami a hanbí sa tešiť sa z víťazstva
- Monumentalizmus
- Subjektivizmus
- Polarizácia postáv – plne kladné alebo úplne záporné
- Kolektivismus
- Idealizácia národnej histórie
- Idealizácia postavy s národnými znakmi
- Vplyv ľudovej slovesnosti
- Slováci si cenia slobodu viac ako svoje životy => výzva do boja za slobodu

Ján Botto

Smrť Jánošíkova

- Metafora reagujúca na spoločenskú problematiku (Janošík = symbol protifeudálneho boja)
- Lyricko=epická skladba (druhový synkretizmus – lyrické opisy + dej)

- Predspev + 9 spevov
- Idealizácia (Jánošík)
- Alegória – obrazné pomenovanie
- Aj keď Jánošík umiera, stále je nádej
- Sylabický verš. systém
- Symboly (vatra = symbol slobody)
- Paralelizmus – opakovanie podobných syntaktických výrazov
- Kontrasty postáv (charaktery aj správanie)
- Silné rozlišovanie dobra a zla
- Heroizmus a tragika – osud Jánošíka a zároveň osud slovenskej romantickej generácie
- Dej – slabý bez vedľajších epizód
- Len koniec Jánošíkovho života – zlapanie, väznenie, poprava

10. Balada

- Báseň s chmúrnym dejom, tragickým koncom a tržstupňovou gradáciou
- Na rozhraní medzi lyrikou, epikou a drámou (má z každého niečo)
- Písaná viazanou rečou
- Dej je zhustený ale jednoduchý, podávaný v náznakoch
- Subjektívnosť

Ľudová balada

- báseň/pieseň s pochmúrnym dejom
- epicky rozprávač
- dramatická udalosť s prudkým spádom deja bez dlhých opisov
- obsah: trojstupňová gradácia deja (duševný stav hrdinu, predtucha zlého - baladický konflikt - tragický koniec)
- hrdina prichádza do sporu s real. alebo nadprirodzeným svetom, s osudom. Je zobrazený v akcii
- opakovacie výrazové prostriedky – refrén
- zdrobeniny
- prítomnosť nadprirodzených postáv, síl
- ľudová reč
- anonymná

Villonská balada

- Vznikla v stredoveku
- lyrická poézia (má aj časti epiky)
- lyrický subjekt
- výsmech/satira
- adresátom je súveká spoločnosť a samotný autor
- báseň postavená na kontrastoch (v obsahu aj forme)
- 4 strofy (3 zo 7-12 veršov , 4.-ta 4-6 veršov)
- Posledná predstavuje priame oslovenie adresáta
- Refrén – verš opakujúci sa na konci každej strofy
- ľudová reč až reč spodiny

- hyperbolizácia

Romantická balada

- podobá sa na ľudovú baladu (tragický konce, nadprirodzeno)
- využitie povestí
- subjektivizovanie ľudovej balady (môže tam byť aj lyrický subjekt/lyrický hrdina)
- sociálna balada (smrť zapríčiní reálna udalosť - vojna napr.)
- opakovacie výrazové prostriedky (refrén)
- zdobeniny
- ľudová reč
- Využíva alegóriu (podvojný dej balady- divný Janko môže byť sám autor)
- je autorská- autorský pôvod
- retardačné tendencie - zdĺhavé opisy prostredia
- inšpirácia – poveste

Subjektivizovaná balada

- autor prítomný v prvej osobe, často hovorí o svojom vnútri
- pokračuje ľudovou baladou

Sociálna balada

- dej nie je strhľavý
- záver nemusí byť smrť ale napr. strata majetku, zdravia, spoločenského postavenia...
- nikdy tam nie je nadprirodzená bytosť
- známy autor
- zlo = vojna, hlad, prísna matka

Ján Botto

- slovenský realizmus
- Najviac vychádzal z ľudovej slovesnosti s pomedzi všetkých romantických autorov
- Písal balady, v ktorých vyjadril svoje pocity skepsy a rozčarovania z revolúcií
- V jeho tvorbe dominuje elegickosť, baladickosť, alegória
- Obrazy zakliatia a nasledovného odkliatia
- Alegorické balady- Žltá ľalia:
 - o Kvet, ktorý vyjadruje sľub manželskej vernosti
 - o Symbolika farby – žltá - život elán, v balade je odsúdená na smrť ako aj manželka
 - o Manželka si sľúbila lásku až za hrob ale Eva sa po Adamovej smrti znovu vydá
 - o Jej mŕtvy muž ju príde o polnoci navštíviť zo záhrobia - príde sa jej pomstiť za neveru a vezme si ju so sebou
 - o Eva mu umiera v náručí - vzal ju na smrť
 - o Žltá ľalia ako alegória ich spoločného šťastia umiera s manželmi

Janko Kráľ

Zakliata Panna vo Váhu a Divný Janko

- Subjektivizácia - stotožňovanie Divného Janka s Jankom Kráľom
- Reflexívna spoločenská lyrika
- Autoštylizácia - Janko prezentuje myšlienky a názory Kráľa aj celej štúrovskej generácie
- Nekonformita Divného Janka v dedine odpovedá autorovi samému

- Divný Janko si dobrovoľne vyberá samotu, v dedine je výnimočný
- Divný Janko ide proti normám - rozhodne sa odkliať zakliatu pannu vo Váhu (lokálna ľudová povesť) - zahájuje boj s veternými mlynmi (štúrovci vs monarchia)
- Divný Janko sa búri - štúrovci a ich snaha zmeniť vývoj slovenského národa
- Balada nie je typická, nevyskytuje sa stret, konflikt hlavného hrdinu s jeho morálnym previnením
- Titanizmus
- Symbolizmus – zakliata panna = sloboda človeka/národa
- **Kompozičné členenie na tri časti:**
- **1.časť:**
 - o subjektivizácia hrdinu (lyrický subjekt), divný Janko je predstavený ako burič, bezdôvodne smutný, revolucionár, neoblieka si slávnostné šaty, chodí v čiernom ako havran, má tragické životné pocity, je odľud, osamotený od spoločnosti - ľudia sa ho boja
 - o v závere časti sa rozhodne vykonať to, čo sa ešte nikomu pred ním nepodarilo: chce odkliať zakliatu pannu z Váhu (lokálna povesť)
- **2.časť:**
 - o ľudová balada o Zakliatej Panne
 - o Gradácia deja - blížiaci sa polnoc
 - o Janko si obracia oblečenie naruby (spôsob odklínania)
 - o Janko zahynie vo vodách Váhu, zabudol si obrátiť naruby múd' (futro kabáta...)
- **3.časť:**
 - o Rozprávajú dedinčania - ráno ho vyplavila rieka, stáva sa z neho symbol (sokol), splýva s prírodou
 - o Titanizmus - Janko položil život za boj v to, čomu veril, čomu sa oddal
 - o Sokol - symbol štúrovcov, národné povedomie, hrdosť
 - o Boj za slobodu, ideály - Kráľ sám ale aj celá jeho generácia, ktorá bažila po zmene a slobode

11. Román v období romantizmu a realizmu

Johann Wolfgang Goethe

Utrpenie mladého Werthera

- Preromantizmus (koniec 18. začiatok 19. stor.)
- Autobiografické pozadie – autobiografický román
- Umelecký jazykový štýl
- Hl. myšlienka – nenaplnená láska
- Román vo forme listov (neskôr vznikol román vo forme denníkových zápiskov)
- Autorove myšlienky, úvahy, opisy zážitkov
- Rozpor medzi osobnými cieľami a konvenciami spoločnosti
- Nemožnosť uplatniť svoje nadanie a vzdelanie
- Nešťastná láska a pocit osamelosti uprsotod spoločnosti
- Citová rozorvanosť a vášeň hlavnej postavy
- Prichádza na vidiek v nsahe zabudnúť na starú lásku, tu sa zamiluje do Lotty, kt. sa však vydá za iného muža (Werther si ho váži), po Lottinej žiadosti aby obmedzil návštevy (chce byť

verná žena) sa rozhodne zomrieť

- Werther – autobiografická postava – mladý, vzdelaný, meštianske pozadie, láska v prírode, má rád spoločnosť a deti, trpí tým, že zvädza manželku priateľa (vnímavý)
- Lotta – krásna, mlsá, súcitná, plná citu a vášne, kt. potláča (pojuje proti citom voči Wertherovi)
- Albert – Lottin manžel, slušný, tolerantný (znáša Wertherove časté návštevy)

Romantizmus (1. pol. 19. stor.)

- Reaguje na revolučné hnutia v Európe:
 - o Sloboda jednotlivca
 - o Právo na úspešný život
 - o Rovnosť medzi ľuďmi
- Revolta proti zvrchovanej vláde, diktatúre, utáčaniu
- Národnostná otázka a jej budúci vývoj
- Ľudia sú plní očakávaní - požadujú nové spoločenské usporiadanie
- Do popredia sa dostávajú ideológie nacionalizmu a liberalizmu
- Jednotlivci ovplyvnení osvietenstvom žiadajú inovatívne riešenia spoločenskej krízy
- Neúspech revolučných rokov vyvolal dezilúziu a skepsu
- Tvrdé spoločenské normy, konzervatívna politika
- Vzburá jednotlivca proti spoločnosti - je v svojich zámeroch osamotený, opustený
- **Znaky** : *pozri znaky v otázke 9.
- Žánre: v rámci veľkej epiky:
 - o historický román – autor si históriu prispôsobí (idealizácia)
 - o gotický (hororový román)
 - o román ako denník

Victor Hugo

Chrám Matky Božej v Paríži

- historický román
- Zasadený v Paríži v 15. storočí
- Chronologický postup + retrospektíva (predošlý život hlavných postáv)
- Alegória – historická autenticita diela slúži ako metafora na udalosti počas Hugovho života
- detailný popis stredovekého životného štýlu, postáv, spoločenských pomerov a zvykov
- historický prezent (prítomný čas je nástrojom na opísanie dejov v minulosti)
- vševediaci rozprávač (autor sám), ktorého strieda Pierre Gringoire - jedna z postáv v diele
- autor prepojí svoju osobu s dejom - na stene chrámu našiel vyryté slovo ananké (gr.osud) – v príbehu sa dozvedáme, že ho tam napísal kňaz Frollo
- postavy:
 - o Quasimodo – odpudivá sirota, v destve sa ho ujal Frollo
 - o Frollo – kňaz a alchymista, vrah, zvrhlík, zapáči sa mu Esmeralda tak povie Quasimodovi, nech ju unesie, s Goetheho Faustom považovaný za najromantickejšiu postavu v svetovom romantizme,
 - o Esmeralda – v detstve ju uniesli cigáni, zaľúbi sa do povrchného Phoeba, kt. Frollo prebodol, je odvedená na šibenicu za vrždu, kt. nespáchala

- kontrasty v diele:
 - o výzorovo odpudivý Quasimodo má čisté, dobré srdce
 - o nevinná láska Quasimoda k Esmeralde vs chorá vášnivá posadnutosť Frollo
 - o kňaz Frollo je zároveň alchymista
 - o vplyvný muž s postavením (Frollo) vs láska k tuláčke Esmeralde
 - o rozpor cirkevnej a svetskej moci - typický stredoveký konflikt
 - o kresťanská zdržanlivosť vs vášnivá túžba po žene
- vyhrotené city:
 - o Frollo ku krásnej Esmeralde - dospievajú až do štádia neľudskej pomsty
 - o Quasimoda ku Esmeralde - schopný vraždy
 - o Quasimoda ku Frollovi - unáša Esmeraldu
 - o Esmeralda ku Phoebovi - ochotná zomrieť
- Pokus o vraždu, únos (Frollo, Quasimodo)
- túžba po nedosiahnuteľnom, nešťastná láska
- Rôznorodé opisy stredovekého prostredia, opisy rôznych sociálnych vrstiev
- Hyperbolizácia – postava je buď dobrá alebo zlá
- Démonickosť postavy:
 - o Claude Frollo má hyperbolizované vlastnosti, je to komplikovaná postava, nevieme ju jednoznačne zaradiť medzi bezpodmienečné zlé postavy (ujal sa Quasimoda a vychoval ho, staral sa oň)

Alexander Sergejevič Puškin

- zachádza aj do realizmu

Kapitánova dcéra

- historický román
- dobrodružný, ľúbostný príbeh na pozadí reálnych historickým udalostí v Rusku v priebehu 18. storočia
- Láska Petra Andrejeviča Griňova a kapitánovej dcéry Márie Ivanovny Mironovej sa odohráva v čase veľkého občianskeho povstania Jemel'jana Ivanoviča Pugačova - namiereného proti cárovnej Kataríne II.
- Aj keď je povstanie potlačené a líder popravený, sympatie Puškina (šľachtica) sú na strane ľudu
- Dielo zložené z pamätí Griňova (priamy rozprávač)
- Humor
- Postavy nie sú čierno-biele
- **ZNaky:**
- Romantický príbeh s prekážkami:
 - Povstanie bráni šťastnému pokojnému životu zaľúbencov, zároveň ich práve tento konflikt dá dokopy
- Ideálizácia historickej postavy:
 - Pugačova zobrazuje ako nadaného veliteľa a spravodlivého človeka
 - Katarínu II ako veľmi láskavú, priateľskú dámu, ktorej naozaj záleží na spoločnom šťastí Griňova a Mironovej
- Kontrast/polarita postáv:
 - Griňov - je zo šľachtickej rodiny, no i tak je skromný a rovný človek, nezabúda sa zavďačiť za láskavosť

- Pugačov - nechá odísť Griňova, aj keď vie, že je jeho nepriateľ - je to príslušník šľachty, ktorú sa snaží oslabiť, zvrhnúť
- Katarína II ako osvietená absolutistická cárovná je dobroprajná teta, ktorú chytí materský inštinkt, keď vidí mladý pár v krízovej situácii
- Náhoda ako prostriedok, ktorým sa vyrieši konflikt v diele:
 - Griňov dal na znak vďaka cudziemu mužovi (neskôr sa dozvieme, že je to Pugačov) kožuš - ten mu za dobrý skutok daruje slobodu
 - Mária Mironova sa náhodne dá do reči so strašou dámou, rozpráva jej svoj príbeh - neskôr vyjde na javo, že to bola cárovná
- Prítomnosť ľudovej slovesnosti:
 - V diele sa náchádzajú ruské ľudové piesne
- Naturalistické výjavy, vyhrotené situácie:
 - Pugačovo povstanie - zabitie matky a otca Mironovej (kapitána a jeho ženy)

Realizmus

- 2. pol. 19. stor.
- Industrializácia
- liberalizácia
- Technologický pokrok - zrýchlené životné tempo
- Šok z darwinovej teórie o evolúcii
- Vzostup meštianstva a jeho životného štýlu - kaviarenské tradície, podnikanie...
- Absolutizmus stráca živnú pôdu - zvrchovaná monarchia čelí kríze
- politické nezrovnalosti v Európe
- Kolonizácia a na druhej strane veľká emigrácia sú v plnom prúde

Znaky:

- Snaha čo najvernejšie zobrazit' skutočnosť
- Filozofia pozitivizmu (pozitívne sú tie veci, kt. dokážem overiť - Auguste Comte)
- Stopy vedecko-technického napredovania v dielach
- Objektívne a plošné, komplexné zobrazenie reality
- Aktuálnosť tém, každodenný život
- Človek, ktorý je formovaný prostredím, v ktorom žije
- Typizácia postáv – postavy predstavujúce spoločenskú vrstvu (sociálny typ postavy)
- Žiadna idealizácia postáv
- Vývin charakteru počas diela
- Autori opisujú všetky sociálne vrstvy (nekoncentrujú sa len na jednu)
- Odraz prehlbovania sociálnych rozdielov
- Satira a irónia - nástroje, ktorými sa poukazuje na spoločenské nedostatky
- Dominancia epických žánrov (najmä román – najširšia plocha na zobrazenie skutočnosti)
- hlavne sociálny/spoločenský a psychologický román

Honoré de Balzac

- Veľký odkaz vo svetovej literatúre
- Zanechal po sebe beletristickú štúdiu hierarchie francúzskej spoločnosti naprieč vekmi/obdobiami: Ľudská komédia (cyklus mnoho románov pospájaných postavami)

- Otec Goriot, Stratené ilúzie a Lesk a bieda kurtizán- tvoria kľúčovú trojicu cyklu
- tradičný balzacovský román: vrchol spoločenského románu v období realizmu, v ktorom komplexne zachytáva stav spoločnosti a kultúry svojej doby

Otec Goriot

- spoločenský román
- téma: zneužitie otcovskej lásky dcérami - (kritický) realizmus
- poschodia hotela pani Vauquerovej symbolizujú vrstvy francúzskej meštianskej spoločnosti - čím vyššie človek býva, tým je na nižšom sociálnom stupni
- otec Goriot minul celý svoj majetok na fincovanie svojich dcér, ktoré sa chceli silou-mocou udržať na vysokom sociálnom stupni - dcéry ho ale ničia aj finančne no horšie je, že ho zlomili na duchu svojou sebestrednosťou
- Goriot si svoju chybu veľmi trpezlivo uvedomuje - vie, že ich rozmaznal a zlé pravidlá nastavil on sám, napriek tomu zostáva milujúcim otcom, ktorý nedokáže svojim dcéram nič zazlievať a všetko im odpustí
- Rastignac – schudobnený šľachtický študent – chce sa dostať do vyššej spoločnosti, on jediný zostal pri Goriotovi na konci
- dielo sa delí na 4 kapitoly
- chronologická kompozícia
- dej sa rozvíja v troch líniiach:
 - vývoj postáv (Goriot, Rastignac, Vautrin)
 - vývoj mesta
 - vedecký pokrok
- dej je zavŕšený dvomi smrťami:
 - doslovnej - Goriotovej
 - morálnej - Rastignacovej (stráca svoje ilúzie, ambície a stáva sa milencom dcéry)
- vševediaci rozprávač, nezasahuje do deja, rázne delenie na pásno rozprávača a pásno postáv
- prostredie vplyva na vývoj postavy - Goriotovu profesiu určuje miesto pobytu, miesto, kde sa zdržiava
- kompozícia padajúceho balvana - pomalší nástup, zdĺhavé opisy, natiahnutosť deja
- román obsahuje pozostatky romantizmu - náhle zvraty v deji
- Balzac Rastignaca nekritizuje, jeho voľbu mu nezazlieva - vzhľadom na rodinné zázemie objektívnym pohľadom je jasné, že je to pre neho pragmatickejší, ľahší počín

Fiodor Michajlovič Dostojevskij

- zakladateľ psychologického románu
- inšpirácia vlastným životom: na popravisku za spáchaný zločin ho oslobodili a poslali pykať na Sibír - vrátil sa s filozofiou o ľudskej nenapraviteľnosti

Zločin a trest

- Psychologický román
 - o Zobrazenie dušecného sveta postavy
 - o Analýza zámerov konania postavy
- vnútorný monológ hlavnej postavy
- psychologizácia postavy Raskolnikov, študenta práva

- autor sa sústreďuje na myšlienkové prúdy hlavnej postavy
- ponára sa do duše postavy
- hlavná postava filozofuje - je meditatívna, analytická - snaží sa porozumieť fungovaniu sveta a rozdeleniu spoločnosti podľa spoločenských zásluh
- takmer vôbec nekomunikuje s inou postavou - hovorí sám so svojim vedomím
- hlavný motív diela - pykania za spáchaný zločin
- prvotná fylozofia postavy (nie je zlé zabiť človeka pre väčšie dobro) sa vyvracia
- hlavná postava trpí, rozorvanosť duše (cez vnútorný monológ- ktorý funguje ako najúčinnnejší štylistický prostriedok) nad vraždou nevinného človeka
- rúca sa vykonštruovaná filozofia ohľadom spoločensky prospešnej vraždy- úvaha o vine a treste sa rúca v momente, keď omylom zavraždí nevinnú milú paniu
- autor vykresľuje rozpoltenosť a muky vraha - dôsledky činu sú deštruktívne pre psychiku
- autor ho necháva trpieť, nenavodzuje náznak vykúpenia
- Soňa - nesebecká, milá prositútko ho ovplyvní- jediné vykúpenie z múk je priznanie
- Raskolnikov je odsúdený na vyhnanstvo na Sibíri, nesebecká Soňa ide s ním

12.Vývin románu

- Román – rozsiahly epický žáner
 - o Zložitejšia dejová línia
 - o viacej postáv, postavy sa môžu vyvíjať počas diela
 - o Zachytáva dlhší časový úsek
 - o Hlavná a vedľajšia dejová línia
 - o využíva všetky 3 zobrazovacie postupy (lyrika, epika, dráma)
 - o rozprávač – dopĺňa, objasňuje dej (subjektívny, vševediaci, oko kamery)
- Kompozičné postupy:
 - o kronikársky/chronologický – dodržaná časová postupnosť udalostí, napr. Chrám Matky Božej v Paríži (Victor Hugo)
 - o retrospektívny/spätný – najprv sa dozvieme záver a až potom cestu k nemu, napr. Kronika vopred ohlásenej smrti (Marquez) – začne sa vraždou a až neskôr sa všetko vysvetlí)
 - o reťazcový/nadväzujúci – udalosti sú spojené hrdinom, napr. Don Quijote de la Mancha
 - o paralelný – dve alebo viaceré dejové línie, napr. Anna Karenina (Tolstoj)

Starovek – hrdinský epos

- východiskom vzniku boli staroveké mýty
- rozsiahla epická skladba (najrozsiahlejšia pred románom)
- záväzná kompozícia:
 - o propozícia - naznačenie deja
 - o invokácia - vzývanie múz, bohov
 - o enumerácia - predstavovanie postáv
 - o opis boja
 - o deus ex machina - zásah bohov do deja

- ovplyvnenie udalosti mýtickými prvkami
- peronácia - záver s hlbokou myšlienkou
- bohatý dej
- disgresie - odbočenia od deja
- prvky reality a fantastiky, pozemského a nadpozemského života
- chýba charakteristika vnútorného psychického sveta hrdinov
- nestranný vzťah autora k opisovanému deju
- viacero dejových línií: hlavná a vedľajšie/epizódne
- opisy na spomalenie deja

Epos o Gilgamešovi

- najstarší (monumentálny) hrdinský epos
- neznámy autor (na umelcovi kedysi nezáležalo, iba na interpretovi)
- téma: putovanie uruckého kráľa Gilgameša za nesmrteľnosťou
- idea: márnosť boja človeka proti osudu
- idealizácia postáv - hrdinské a kladné správanie
- ponaučenia: nesmrteľnosť sa získava za činy (slúžia národu)

Stredovek – rytiersky epos, rytiersky román

- Nazýva sa aj hrdinská pieseň
- Oslava ideálneho šľachtica, rytiera a ich cností
- Pieseň o Cidovi, Pieseň o Rolandovi
- Tristan a Izolda (omylom vypili nápoj lásky a do konca života sa trápili snahou žiť oddelene a ani smrť im nepomohla – čerňenie spájalo ich hroby)
- **Alegorický epos** – Božská komédia (Dante Alighieri)

Renesancia – pikareskný román

- Pikareskný román – parodizujúci román, znikol ako odpoveď na vážny rytiersky
- Hl. postava – veselý šibalský tulák cestujúci po meste, kraji... (motív cestovania)
- Z neskoršej lit. – napr. Osudy dobrého vojaka Švejka

Don Quijote de la Mancha (Cervantes)

- Nemá pevnú dejovú líniu – súbor príbehov z dobrodružnej cesty
- pôvodne paródia na potulné rytierstvo
- rytier vyhľadávajúci nebezpečenstva
- Don Quijote: tragická a komická postava, vzor ľudského idealizmu a viery v najčistejšie ľudské ideály
- nastavenie zrkadla dobe
- ľudia sa nemajú hodnotiť podľa spoločenskej vrstvy ale podľa ich mravných kvalít (celkom nadčasové)

Barok – dobrodružný román, cestpisný román

- cieľom je oboznámiť čitateľa s dobrodružnými zážitkami z ciest, väznania, náboženského prenasledovania....

Osvietenský klasizmus – výchovný román

- Túžba po vedeckom poznaní
- Typizácia postáv
- Ideálny hrdina – šľachtic, rytier (kladné vlastnosti)
- Rozum pred citmi
- Cieľom bolo vychovávať čitateľa
- Prvý slovenský román - René mládenca príhody a skúsenosti (Jozef Ignác Bajza)

Robinson Crusoe (Daniel Defoe)

- Dobrodružný román
- „vzdeláva“ čitateľa ako prežiť na ostrove (didaktický účel)
- Robinson sa naučí loviť, pestovať, chovať kozy, postavil si obydlie
- Nech je situácia akokoľvek zlá, vždy sa dá vyriešiť rozumom a trpezlivosťou

René mládenca príhody a skúsenosti (Jozef Ignác Bajza)

- prvý slovenský osvietenský román
- téma - cesty a zážitky Reného (syn bohatého kupca) a učiteľa Van Stiphouta
- 2 diely
- **1.diel**
 - o Sentimentálny, didakticky zameraný
 - o zložitá kompozícia – retrospektíva na vypovedanie zložitého príbehu
 - o pri cestách nájde sestru (ukradnuté dvojča), kt. unesú a so sprievodcom ju hľadajú po rôznych exotických krajinách
 - o dobrodružstvá v Taliansku, Egypte, Turecku
 - o exotika: africké zvieratá a múmie, trh s otrokmi, moslimská viera a sviatky, samotné prostredie, Reného uväznenie v pasci na hrochy
 - o málo pôvodný – autor napodobňuje franc. autora F. Félonu (Telemachove dobrodružstvá)
- **2.diel**
 - o nemá súvislú dejovú líniu – jednotlivé epizódy z ciest
 - o chronologické radenie udalostí
 - o jednoduchšia kompozícia
 - o odohráva sa vo Viedni a slovenských dedinách
 - o putujúce postavy odhaľujú chyby všetkých spoločenských vrstiev
 - o otvorená kritika a satira na feudalizmus z pohľadu osvietenstva
- zábavná funkcia - sentimentálny, romantický, fiktívna citová línia, viac dejových línií, exotické prostredie
- poučná funkcia - cestopis, kritika, paródia, satira, fejtón, pamflet, didaktický až náučný štýl, kontrast medzi formou a obsahom, kritika zdravotníctva, školstva, vzdelania, šľachty
- striedanie lyriky a epiky, básne
- moderný román
 - o priama a nepriama reč
 - o mozaiková kompozícia

- o rozlíšenie rozprávača od komentátora

Romantizmus – historický román, gotický/hororový román, román denník

- Prehlbovanie opisov vnútorného stavu postáv
- Subjektivizácia
- Tolstoj a Dostojevskij – vznik psychologického románu
- Román denník – mohol byť písaný aj formou listov
 - o Drakula (Bram Stoker) – dialogicky (postavy si píšú listy medzi sebou + zápisy z ich denníkov)
 - o Utrpenie mladého Werthera – listy Werthera priateľovi
- Hororový román – Frankenstein (Mary Shelley), Drakula (Stoker)
 - o Hl. postavy – vedci, kt. sa experimenty vymkli spod kontroly
 - o Miesto – zrúcaniny hradov, hrobky, žaláre

Chrám Matky Božej v Paríži – historický román

- Chronologický postup + retrospektíva (predošlý život hlavných postáv)
- Alegória – historická autenticita diela slúži ako metafora na udalosti počas Hugovho života
- detailný popis stredovekého životného štýlu, postáv, spoločenských pomerov a zvykov
- historický prítomný čas je nástrojom na opísanie dejov v minulosti
- vševediaci rozprávač (autor sám), ktorého strieda Pierre Gringoire - jedna z postáv v diele
- kontrasty v diele (charakteristik postáv, ich konaní)
- túžba po nedosiahnuteľnom, nešťastná láska
- Rôznorodé opisy stredovekého prostredia, opisy rôznych sociálnych vrstiev
- Hyperbolizácia – postava je buď dobrá alebo zlá

Realizmus – sociálny/spoločenský román, psychologický román

Sociálny/spoločenský román

- označovaný aj ako tradičný/balzacovský román
- Prostredie formujúce postavy
- Vnútorné prežívanie
- Hodnotenie a sebahodnotenie správania postáv
- úvahy o zmysle života a spoločnosti (tu sa to už prelialo do psychologického)
- obsah – obraz spoločenských vrstiev
- metóda padajúceho balvana – dlhý úvod, podrobné opisy prostredia, ku koncu začína trochu dynamizovať
- opisuje súdobú spoločnosť

Otec Goriot

- téma: zneužitie otcovskej lásky dcérami - (kritický) realizmus
- poschodia hotela pani Vauquerovej symbolizujú vrstvy francúzskej meštianskej spoločnosti - čím vyššie človek býva, tým je na nižšom sociálnom stupni
- otec Goriot minul celý svoj majetok na financovanie svojich dcér, ktoré sa chceli silou-mocou udržať na vysokom sociálnom stupni
- chronologická kompozícia
- vševediaci rozprávač, nezasahuje do deja

Psychologický román

- zanedbávanie vonkajších udalostí, zameraný na psychiku postavy
- súdobá spoločnosť
- detektívny román
 - o Vraždy podľa abecedy (Agatha Christie) – využíva princíp psychologického románu
 - o Sherlock Holmes (A. C. Doyle)
- Zníka aj román pre ženy a diečatá (romantický od romantika)

Zločin a trest (Fiodor Michajlovič Dostojevskij)

- Zobrazenie dušecného sveta postavy
- Analýza zámerov konania postavy
- vnútorný monológ hlavnej postavy
- hlavná postava filozofuje - je meditatívna, analytická - snaží sa porozumieť fungovaniu sveta a rozdeleniu spoločnosti podľa spoločenských zásluh
- hlavný motív diela - pykania za spáchaný zločin
- prvotná fylozofia postavy (nie je zlé zabiť človeka pre väčšie dobro) sa vyvracia
- autor vykresľuje rozpoltenosť a muky vraha - dôsledky činu sú deštruktívne pre psychiku
- autor ho necháva trpieť, nenavodzuje náznak vykúpenia

Prvá pol. 20. stor. – román s prúdom vedomia

- Uvoľnený vnútorný monológ
- Bezsubjektová próza
- Viac ako 1 rozprávač
- Asociácie
- Oslabená časová a priestorová zakotvenosť postáv
- Niekoľko časových robín naraz
- napr. Pani Dallowayová (Virginia Woolfová)
 - o impresionistické dielo

Na zápede nič nového (Erich Maria Remarque)

- Expresionizmus
- Vojnový román
- Chronologická kompozícia + retrospektíva (čo bolo kým sa dostal na front)
- Obrazy z 1. SV z pohľadu mladého vojaka, kt. si postupne uvedomuje o čom je vojna
- Priamy subjektívny rozprávač – Paul Baumer, keď zomiera nastupuje vševidiaci rozprávač

Živý bič (Milo Urban)

- Sociálno-psychologický román
- Unanimistický román – dedina vystupuje ako 1 duša
- Expresívne bvyjadrovanie pocitov
- Obrazy z 1. SV z dedinského prostredia
- Každá kapitola je krátky príbeh (obraz)
- Postavy nie sú priestorovo ukotvené
- Vzniká aj **science fiction – vedecká fantastika**
 - o Využíva poznatky vedy a techniky, odohráva sa v budúcnosti
 - o Napr. 20 000 míľ po dmorem (Jules Verne)
 - o expresionizmus ako oživeie fantastiky

Druhá pol. 20. stor.

- vzniká aj **román kronika** – chronologicky zachytáva život viacerých generácií, spoločensko-historický vývin spoločnosti
- sociálno-psychologické romány
 - Námestie sv. Alžbety (Rudolf Jašík)
- vojnové romány (2.SV)
 - Príbeh ozajstného človeka (Boris Nikolajevič Polevoj)
- Politický pamflet – hanopis, útočný článok satirického alebo polemického rázu
 - Ako chutí moc (Ladislav Mňačko)

Nový román/antiromán

- Realita bez psychológie
- Odmietanie klasického románu (kompozíciu, psychologickú postavu, dej)
- Nie len zachytenie tohto sveta ale aj vytvorenie nového

Alain Robbe-Grillet

Žiarlivosť

- Ruší rozprávanie udalostí v logickom slede
- Rozprávač „**Oko kamery**“
 - Sníma skutočnosť objektívne, neosobne, akoby kamerou
 - Nevidí do vnútra postáv, čitateľ si musí domýšľať na základe ich činov
 - Vidí len výsek zobrazovanej reality (nie všetko ako vševediaci rozprávač)
 - chýba psychologizácia postáv
- Nemá dej
- Detailné opisy mikroudalostí, kt. sa nedajú jasne interpretovať
- Nejde o obsah ale o formu
- Vo francúzštine znamená žiarlivosť aj žalúzie
- Nepomenovaná postava (zrejme manžel, predstavuje oko kamery) sleduje cez žalúzie svoju manželku s milencom niekde v trópoch

Fantastická literatúra

- Fantasy, sci-fi, horor
- Alegória (nepriamo pomenovanie), utópia, fantastika
- Prostriedok na kritiku reality
- **Utópia**
 - vymyslená krajina, kde žije dokonalá spoločnosť (neuskutočniteľný ideál)
 - Zaraduje sa do sci-fi
 - Autor ju podáva ako keby existovala
- **Antiutópia**
 - obraz fiktívnej totalitnej spoločnosti (neslobodní ľudia bez nádeje)
 - zobrazuje autorovu vyznenosť totalitnej reality
- **Kyberpunk** – znema života na zemi pod vplyvom technológií
- **Sci-fi**
 - Využíva poznatky vedy a techniky, odohráva sa v budúcnosti, predstavuje alegóriu na udalosti v reálnom svete
 - **zámer** – varovanie o budúcom následku vynálezov
 - **hl.** postava – vedec, vynálezci, technicky vzdelaní ľudia

- o nadčasovosť
 - o K. Čapek, Jules Verne, George Lucas
 - **Fantasy**
 - o spojené s mágiou, nadprirodzenými javmi
 - o zvyčajne bez modernej technológie
 - o inšpirované mytológiou a ľudovou slovesnosťou
 - o Tolkien, Rowlingová
 - **Horor**
 - o nevytvára nové svety, využíva prostredia vyvolávajúce strach
 - o hororové postavy sú individualizované
 - o vzniká aj **fantastický horor**
 - o **zámer** – strach
 - o Hitchcock, Bram Stoker, Shelley
 - **1984 (George Orwell)** – antiutopický román s prvkami vedecko-fantastického románu
 - **Boh múch (William Gerard Golding)** – alegorický román
-

13. Realistická poviedka a novela v slovenskej literatúre

Spoločensko-historický kontext na Slovensku

- Sociálna bieda ľudu, hlad, chudoba
- Politická pasivita Slovákov – SNS sa nezúčastňovala hlasovaní v Uhorskom sneme
- Silná diskriminačná politika, maďarizácia
- Zrušenie všetkých troch slovenských gymnázií i Matice Slovenskej
- Kultúrny život má centrum v Martine (ochotnícke divadlo, knihtlačiareň, redakcia Národných novín)
- Hlasisti s časopisom Hlas
- kritika národnostného útlaku, rusofilstva, žiadali demokratizáciu reformy
- literárny spolok Detvan založený v Prahe

Realizmus

- Snaha čo najvernejšie zobrazit' skutočnosť, aj s nedokonalosťami (alkoholizmus, telesné postihnutia)
- Filozofia pozitivizmu (pozitívne sú tie veci, kt. dokážem overiť- Auguste Comte)
- Objektívne a plošné, komplexné zobrazenie reality
- Aktuálnosť tém, každodenný život
- Človek, ktorý je formovaný prostredím, v ktorom žije
- Typizácia postáv – postavy predstavujúce spoločenskú vrstvu (sociálny typ postavy)
- Psychologizácia postáv
- Žiadna idealizácia postáv
- Kontrasty – spoločenský, interpersonálny
- Autori opisujú všetky sociálne vrstvy (nekoncentrujú sa len na jednu)
- Odras prehlbovania sociálnych rozdielov

- Satira a irónia - nástroje, ktorými sa poukazuje na spoločenské nedostatky
- na Slovensku
 - o hlavne národnostná témy
 - o 2 generácie slovenských autorov
 - o Rozprávač často priamo vstupuje do deja

Opisný realizmus

- Témy: vzájomné vzťahy spoločenských vrstiev (zemianska otázka), obraz slovenského vidieka
- Vzťah jednotlivých spoločenských vrstiev k národnostnej otázke
- Nekritický pohľad na slovesnú dedinu
- Téma hľadania vedúcich síl v národe
- Reč postáv – charakterizačný prvok (nepriama charakteristika, nejde do hĺbky)
- V lyrike – sylabotonický verš systém (rytmus získavaný prízvuknými a neprízvuknými slabikami – stopy: daktyl, trochej, jamb)

Martin Kukučín

- Postavy sú buď záporné, charakterovo slabé, povrchné alebo kladné, rozumné
- Nesúhlasí s miešaním vrstiev
- presvedčený o duchovnom aj hmotnom úpadku zemianstva
- konflikt:
 - o interpersonálny – s inou postavou
 - o spoločenský – so spoločnosťou
 - o osobný – postava sa dostáva do konfliktu sama so sebou

Ked' báčik z Chochoľova umrie

- humoristická poviedka (krátka epická próza)
- Mená indikujú vlastnosti postavy
- Aduš Domanický
 - o schudobnený z vlastnej viny
 - o osobný konflikt – zemianska česť vs. jeho konanie (na konci sa zmení na mravné)
 - o Domanice = dedina
 - o Aduš akoby bol najsilnejší v dedine (v skutočnosti to nie je pravda)
 - o domanický = doma nič nemá
- Ondrej Tráva
 - o pôvodne sedliak, vlastným pričinením zbohatol – kupec
 - o priezvisko zdôrazňuje príslušnosť k nižšej triede
 - o tráva = prispôsobivý
- Protiklad:
 - o Aduš vs. Ondrej Tráva – interpersonálny konflikt medzi nimi
 - o upadajúce zemianstvo vs. rozkvitajúci obchod
- Kaštieľ – polorozpadnutý, nedostavaný v dôsledku nedostatku financií, symbol upadajúceho zemianstva (dovtedy kaštiele obývali zemanovia, zobrazovali ich moc, bohatstvo)
- Slovný humor (paradox, hyperboly), situačný humor
- Láskavý humor – aj zlé postavy vykresľuje humorom, zosmiešnením
- Ľahkovážny zeman Aduš Domanický je vlastnou vinou bez majetku, má veľké plány, ale celý čas len čaká na smrť bohatého príbuzného – báčika z Chochoľova. Stretne schopného obchodníka Ondreja Trávu, ktorého oklame (využíva hyperbolizáciu), no keď požiadá o náhradu v podobe stromov na hrobmi Adušových predkov nastáva vytriezvenie – nechce

okrádať ešte aj mŕtvych. Báčik mu nakoniec aj tak nič neodkáže.

Kritický realizmus

- Témy: sociálna tématika, vnútorný svet (dedinského) človeka
- Krirický pohľad na slovenskú dedinu
- Tendencia prekonať národnú koncepciu literatúry
- Pokles záujmu o hľadanie vedúcich sál v národe
- Zameranie na sociálnu situáciu a psychiku hrdinov
- poviedky, ojedinele psychologická novela, karikatúra a satira
- Vnútorný monológ (nevlastná priama reč a polopriama reč)
- V lyrike uvoľnenie strofy a rýmu

Jozef Gregor Tajovský

- Sociálne cítenie, zobrazoval ľudí na pokraji biedy, ale s vnútorným bohatstvom
- Kritika ľudí, ktorí si nešťastie zapríčinili sami
- Útočí na slovenskú pasivitu
- Často chýba napätie v dielach
- Využitie retrospektívy, vyrozprávanie životného príbehu
- Zameraný na morálne kvality postáv, ale aj ich slabosti

Maco Mlieč

- Poviedka
- Dvojúrovňový rozprávač – vševediaci a aj priamy, ale rozprávač sa nezúčastňuje na deji – dojem reálnej udalosti
- Nahluchlý Maco Mlieč slúži cez 40 rokov u richtára, je zanedbaný, špinavý, zaostálny oproti rovesníkom, má chromú nohu od úrazu (spoločenský konflikt). Odkedy mu zomreli rodičia, nedostáva peniaze, len tabak, pálenku a oblečenie. Je pracovitý, skromný a spokojný so svojím životom, ku koncu sa ešte príde richtára spýtať, či mu niečo nedíži.

Božena Slančíková-Timrava

- Citové rozčarovanie, odromantizovanie lásky
- Ženská postava ako uštipačná, prostoreká dievčina, ktorá túži po láske a vydaji
- Zložitý charakter, myšlienkové pochody ženy oproti málo imponujúcim postavám chlapov
- Postavy sa vzopierajú osudu
- Dominuje psychologická a spoločensko-analytická poviedka
- Ideový postup ilúzia – dezilúzia – zmierenie sa s realitou
- Výborná charakteristika (priama, nepriama aj koncentrovaná napr. Anča-zmija)
- Zobrazuje profil dedinskej inteligencie
- S nadhľadom a výsmešne zobrazila pomery v slovenskej malomeštiackej spoločnosti
- Silný vnútorný monológ – často oveľa dramatickejší než vonkajšie dianie
- Humor a irónia pri zobrazovaní lásky a lásky ako zložitý stav plný zvrátov
- Paralelné deje – 1. zbnútorný – v predstavách postavy, 2. vonkajší – správanie navonok)

Ďapákovci

- Psychologická novela/poviedka
- Veľmi kritická

- Interpersonálny konflikt: Iľa – Ťapákovci)
- Osobná konflikt Anče-zmije
- Konflikty sú zároveň aj 2 dejové línie, kt. sa prelínajú
- Ťapákovci – symbol zatuchnutého dedinského konzervativizmu a lenivosti
- Šestnásťčlenná rodina žije patriarchálnym spôsobom spolu v jednom dome. Nevesta Iľa, ktorú pre panovačnosť prezývajú kráľovná sa cíti byť gazdinou a uštipačná Anča-zmija, ktorá má ochrnuté nohy sa jej stavia na odpor.
- Paľo neberie Iľu vážne no ona aj tak odíde do služby a dá mu ultimátum. Paľo najprv nekoná, no po týždni príde po ňu a neskôr naozaj postaví dom. Rodina zostane naďalej „kysnúť“ a všetci sú spoko.
- Anča-zmija
 - o tragická postava
 - o túži po láske, rodine, nič z toho však mať nebude
 - o vo vnútri je citlivý a nežná, jej nešťastie ju robí cynickou
 - o láska k Janovi Fuzákovie
- Iľa-kráľovná
 - o z rodiny najvzdelanejšia, pyšná (niekedy až moc), tvrdohlavá

14. Slovenská dráma do 20. storočia

Ján Chalupka

Kocúrkovo alebo Len aby sme v hanbe neostali

- klasicizmus (17. – 18. stor.)
- náznaky preromantizmu (učiteľ s príťažlivým charakterom, uprednostňuje cit pred rozumom)
- myšlienky osvietenstva – odnárodňovanie zemanov
- čierno-biely charakter postáv
- Veselohra - fraška
- kritický charakter
- malomestské prostredie
- irónia a satira
- poukázanie na chyby meštianstva: konzervatívnosť, egoizmus, odnárodňovanie...
- upadajúci feudalizmus
- život na slovenskej dedine
 - o charakterový typ postavy – postavy z rôznych vrstiev s charakteristickými črtami (odrodilci - nie až takí vzdelaní, inklinujú k Maďarom, intrigánka, vypočítavá hlupaňa, národovec – vzdelaný)

Postromantizmus (50. a 60. roky 19. stor.)

- Doznievajúci romantizmus:
 - o Kontrastné delenie postáv (proslovenské/promaďarské, dobré/zlé)
 - o Národmi téma
 - o Druhový synkretizmus (veršovaný aj neveršovaný text v dráme)
 - o Sentimentálny koniec príbehu
- Nastupujúci realizmus:
 - o Sociálne stvárnenie postavy (typizácia – reč, oblečenie, prostredie)
 - o Súveká tematika

- o Rozvoj prozaických žánrov
- Komédia – kritických výsmech spoločenských nedostatkov, na konci katarzia
- Veselohra – zhovievavý smiech na ľudskými chybami

Ján Palárik

Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch

- potreba tolerancie a zmierenia medzi Maďarmi a Slovákmi
- komika - výmena postáv
- grófka Eržika sa zamení za dcéru učiteľa Milušu a barón Kostrovický sa zamení s kamarátom Rohonom
- nakoniec sa popária tak ako sa aj mali
- konflikt na 2 líniách:
- **národnostnej:**
 - o vlastenecky vychovaná Miluša – pretiahne aj grófkou na slovenskú stranu (aby rozprávala po slovensky)
 - o barón a zememerač sa síce narodili na Slovensku, ale po štúdiu v Maďarsku sa ku Slovákom nepriznávali – aj tých Miluša „poslovenčí“
- **spoločenskej** – barón si myslí, že sa zaľúbil do obyčajného dievčaťa – spoločensky neprijateľné
- **postavy:**
 - o Miluša – vzdelaná, ovláda viacej jazykov, spoločníčka grófkou, usmerňuje ju aby sa zaujímal o slovenský národ
 - o grófka Eržika/Elisa – šľachtický pôvod, sirota, ideálna dáma, zasnúbená bez toho aby sa poznali
 - o barón Ľudovít Kostrovický – snúbenec, rozmaznaný veľkomestom, otvorený, hlási sa k maďarskému národu
 - o zememerač Rohon – barónov priateľ, tiež sa hlási k Maďarom

Jozef Gregor-Tajovský

Statky-zmätky

- Realistická dráma
 - činohra
 - dramatické dialógy
 - rýchly spád
 - 4 dejstvá
 - hovorová reč, príslovia, porekadlá
 - obraz zo života Slovákov
 - Palčíkovci sú bezdetní ale chcú aby sa o nich niekto na staré kolená staral, tak chcú manželský pár, ktorému by potom odkázali majetok
 - Ďuro chce Betu ale ordičia to neschvaľujú a tak sa vezmú s Zuzkou (jej rodičia to schvaľujú, brat nie) ale Ďuro je k nej zlý a vláči sa s Betou, Zuzka po pol roku odchádza
 - Ďuro si privedie Betu ako náhradu, aj tá ho po chvíli omrzí a je len ako služba, zároveň im vadí, že majetok stále nie je ich, Palčíkovcom vadí, že decká viacej odnášajú ako prinášajú
 - Nakoniec odíde aj Beta a rodiny sa vrátia do pôvodného stavu
-

15. Rôzne podoby realizmu

Klasický realizmus

- Snaha čo najvernejšie zobrazit' skutočnosť
- Filozofia pozitivizmu (pozitívne sú tie veci, kt. dokážem overiť - Auguste Comte)
- Stopy vedecko-technického napredovania v dielach
- Objektívne a plošné, komplexné zobrazenie reality
- Aktuálnosť tém, každodenný život
- Človek, ktorý je formovaný prostredím, v ktorom žije
- Typizácia postáv – postavy predstavujúce spoločenskú vrstvu (sociálny typ postavy)
- Žiadna idealizácia postáv
- Vývin charakteru počas diela
- Autori opisujú všetky sociálne vrstvy (nekoncentrujú sa len na jednu)
- Odras prehľbovania sociálnych rozdielov
- Satira a irónia - nástroje, ktorými sa poukazuje na spoločenské nedostatky
- Dominancia epických žánrov (najmä román – najširšia plocha na zobrazenie skutočnosti)
- hlavne sociálny/spoločenský a psychologický román

Honoré de Balzac

Otec Goriot

- spoločenský román
- téma: zneužitie otcovskej lásky dcérami - (kritický) realizmus
- poschodia hotela pani Vauquerovej symbolizujú vrstvy francúzskej meštianskej spoločnosti - čím vyššie človek býva, tým je na nižšom sociálnom stupni
- otec Goriot minul celý svoj majetok na fincovanie svojich dcér, ktoré sa chceli silou-mocou udržať na vysokom sociálnom stupni - dcéry ho ale ničia aj finančne no horšie je, že ho zlomili na duchu svojou sebestrednosťou
- Goriot si svoju chybu veľmi trpezlivo uvedomuje - vie, že ich rozmaznal a zlé pravidlá nastavil on sám, napriek tomu zostáva milujúcim otcom, ktorý nedokáže svojim dcéram nič zazlievať a všetko im odpustiť
- Rastignac – schudobnený šľachtický študent – chce sa dostať do vyššej spoločnosti, on jediný zostal pri Goriotovi na konci
- dielo sa delí na 4 kapitoly
- chronologická kompozícia
- dej sa rozvíja v troch líniiach:
 - vývoj postáv (Goriot, Rastignac, Vautrin)
 - vývoj mesta
 - vedecký pokrok
- dej je zavŕšený dvomi smrťami:
 - doslovnej - Goriotovej
 - morálnej - Rastignacovej (stráca svoje ilúzie, ambície a stáva sa milencom dcéry)
- vševediaci rozprávač, nezasahuje do deja, rázne delenie na pásno rozprávača a pásmo postáv
- prostredie vplyva na vývoj postavy - Goriotovu profesiu určuje miesto pobytu, miesto, kde sa zdržiava
- kompozícia padajúceho balvana - pomalší nástup, zdĺhavé opisy, natiahnutosť deja

- román obsahuje pozostatky romantizmu - náhle zvraty v deji
- Balzac Rastignaca nekritizuje, jeho voľbu mu nezazlieva - vzhľadom na rodinné zázemie objektívnym pohľadom je jasné, že je to pre neho pragmatickejší, ľahší počin

Naturalizmus

- rozvoj priemyslu a prírodných vied
- objektívne zobrazovanie reality
- snaha o vedecký obraz skutočnosti
- detailná analýza nepríjemných stránok života (choroby, zranenia...)
- jedinečné postavy (orientácia na negatívne vlastnosti, žiadna typizácia)
- sociálny a biologický determinizmus (človek určený rasou, dedičnosťou, pôvodom, prostredím)
- biologické pudy
- človek ako súčasť prírody
- prevažne nižšie spoločenské vrstvy
- nezaujatý hodnotiaci postoj autora (konštatovanie faktov)

Socialistický realizmus

- marxizmus-leninizmus – umenie je „odrazom skutočnosti“
- čierno-biele videnie postáv (idealizácia, typizácia – komunista=dobry)
- stranníckosť – neexistuje čisté umenie, umelec je vždy na strane niekoho – socialistický umelec by mal byť na strane robotníckej triedy apodporovať myšlienky strany
- ľudovosť – umenie má slúžiť ľudu a ľud mu má rozumieť
- umelecká pravdivosť – spojenie faktov s perspektívou komunizmu
- hrdina (z neuvedomelého robotníka prechádza zmenou na uvedomelého stranníka a bojovníka za práva proletariátu)
- triedny pohľad na spoločnosť – vykorisťovateľ a vykorisťovaný
- historický optimizmus – viara v pokrok, budovanie socializmu
- agitačno-propagačná funkcia
- centrálné riadenie literatúry
- cenzúra, autocenzúra

Boris Polevoj

Príbeh ozajstného človeka

- vojnový román
- skutočné udalosti skutočných ľudí (idealizácia, typizácia, hl. hrdina propaguje myšlienku)
- dôraz na dejovú zápletku – príbeh človeka s amputovanou nohou, kt. sa napriek tomu stane najlepším letcom
- „dokazem lietat s protezami som predsa sovieta“
- hrdinsky sa vrátil bojovať za vlasť
- opisy sovietskej prírody
- vnút. monológy (statické časti) vyvážené s dynamickými bojovými časťami
- hl. postava – Alexej – ukazuje ľudský rozmer (na začiatku uvažuje o správnosti sovietskej strany, nakoniec sa však rozhodne „správne“)

Magický realizmus

- spájanie reality a fantázie
- prelinanie mytov a historie, reality a fikcie, sveta živých so svetom mŕtvych
- situovanie deja do skutočného sveta-> odlišuje od fantastického literatúry
- predstupen postmodernizmu
- vychádza z báji a mýtov pôvodného obyvateľstva Latinskej Ameriky
- postavy berú nadprirodzené javy ako súčasť života
- zachytený dlhý časový úsek
- motív smrti, vraždy, zločinu, samoty
- hyperboly, personifikácie, senzualizmy, naturalizmy
- Paulo Coelho, Isabel Allende (Dom duchov)

Gabriel García Márquez

- nobelova cena

Sto rokov samoty

- román kronika (viac generácií jednej rodiny)
- historia mesta v Columbii
- da sa aplikovať na každé mesto
- tradície a povery
- príhody, epizodické postavy
- symboly, biblické motívy
- filozofický podtón – samota (mŕtvy sa motajú po dome a hľadajú vodu, kde by si napočili trávu, ktorou chce zachytiť ranu na krku)
- prelinanie minulosti a prítomnosti
- retrospektíva (napr. svadba)
- mýtus napr. bratrancovi a sesternici sa narodí dieťa s prasacím chvostom
- príbeh v príbehu – o chlapci čo sa už niekedy narodil sprasacím chvostíkom
- znaky v diele:
 - o prelínanie reality s ireálnymi prvkami
 - o vplyv folklóru
 - o plynutie času v kruhu, opakovanie minulosti v prítomnosti (aj napriek zmenám robí človek stále tie isté chyby a nemení sa)
 - o prelínanie viacerých časových rovín
 - o obrátenie príčiny a následku (postava trpí pred vypuknutím tragédie)
 - o zobrazenie udalostí z rôznych druhov pohľadu

Peter Jaroš

Tisícročná včela

- príbeh sa odohráva na Liptove
- historicky namet
- v románe sa súbežne s reálnymi príbehmi odohrávajú príbehy neskutočné, záhadné, iracionálne, niečo medzi snom a skutočnosťou.
- ironia, humor, satira
- individuálne osudy jednotlivcov, ktoré sa odvíjajú v závislosti od spol. a hist. pohybov.
- dedina vs mesto

Alegorický realizmus (nikde nie je spomenutý, ani google ho nenájde ale niečo som

vygenerovala)

- Založený na nepriamych pomenovaniach, symboloch
- Paralelne existujú 2 významy – doslovný a prenesený
- Súčasť fantastickkej literatúry (*poučky pozri vyššie vo vývin románu)

William Golding

Boh múch

- Alegorický dobrodružný román
- Alegória krehkosti ľudskej spoločnosti
- Vychádza z dobrodružného románu Koralový ostrov, kde 3 chlapci stroskotajú na opustenom ostrove a snažia sa prežiť s kresťanskou odhodlanosťou
- Irónia, paródia (opak od ostatných podobných diel ako Robinson)
- Vo vnútri sme vlastne zbieratá a spoločenské maniere sú len pozlátka (skrýva sa v nás zlo)
- Vedecko-fantastický pohľad do budúcnosti
- Hl. námet – súboj dobra a zla v človeku
- Narážky na dobové problémy – sklony ľudí robiť si nárok na nadvládu, odmietanie demokratických princípov, rušenie dohôd, vršenie sa na slabších...
- Kresťanské motívy
- Naturalistické opisy
- Lietadlo, v kt. boli chlapci prevážaní na bezpečné miesto po vypuknutí jadrovej vojny spadne a chlapci sú sami na ostrove
- Ralph – vodca civilizovanej skupiny
- Jack – vodca dravej, loveckej skupiny
- Simon – náboženský chlapec, zabijú ho keď nečakane vybehne z tmy keď im chcel povedať aby sa nebáli obludy (parašutistu) na strome ale obludy v nich samých
- Alegórie:
 - o lastúra – symbol demokracie (rozbije sa)
 - o Piggieho okuliare – symbol vedy, vynálezov
 - o šaty – civilizácia
 - o signálny oheň – záchrana, budúcnosť
 - o „zapezpečenie“ bezpečnosti na ostrove – symbol príprav na vojnu

VSUVKA:

Čechov

- Dej centrován na zbytočného človeka (prechádza životom naprázdno, je čestný, nadaný, no prek tomu nedokáže svoje túžby uskutočniť)
- Nový typ drámy – lyrická/náladová
 - o zameraná na atmosféru, psychologizmus, náladové podfarbenie scény

Ibsen

- K téme drámy pristupuje analyticky – rozoberá charaktery a vzťahy medzi postavami